

Klekljane čipke, “špice” na Žirovskem

Bobbin Lace, “špice” in the Žiri Region

Klekljane čipke, “špice” na Žirovskem

Bobbin Lace, “špice” in the Žiri Region

Katalogu na pot

Pričujoči katalog je nastal v sklopu predstavitve klekljane čipke kot ene izmed osnovnih atributov Žirov v krajevnem muzeju. Nova stalna muzejska razstava in katalog z naslovom *Klekljane čipke, "špice" na Žirovskem* povzemata stoletje in pol trajajočo zgodbo klekljanja na Žirovskem.

Zgodovina in razvoj Žirov sta bila doslej v Muzeju Žiri predstavljena s temeljno stalno razstavo *Žiri in Žirovci skozi čas*. Druga najpomembnejša stalna razstava z naslovom *Lepšega pač ni na svetu, kot je naš čevljarški stan ... Žirovsko čevljarstvo skozi čas* predstavlja čevljarstvo kot najpomembnejšo tradicionalno obrt. Sestavljata jo dva dela, prvi prikazuje obdobje do 2. svetovne vojne, drugi pa obdobje Tovarne obutve Alpina. Preko stalne razstave z naslovom *Pozdravljeni, ljubitelji utrd!* se obiskovalci muzeja lahko seznanijo z dediščino rapalske meje in Rupnikove linije na Žirovskem. Izbrana dela najvidnejših likovnih umetnikov med Žirovci pa so na ogled v sklopu pred nedavnim prenovljene in dopolnjene zbirke *Žirovski slikarji*.

Klekljana čipka ima na Žirovskem svojo prav posebno mesto in zgodbo. V preteklosti je mnogim družinam predstavljala pomemben vir dohodka. Ko je bilo klekljanje na Žirovskem na višku, je tu klekljalo okrog 2500 žensk in tudi moških. Za nekatere klekljarice je bil to življenjski poklic.

Čeprav naj bi znanje klekljanja čipk izviralo iz sosednje Idrije, so Žiri v obdobju med obema svetovnima vojnama postale nekakšno "središče slovenskega čipkarstva", kot izvemo iz navedbe Ilustriranega Slovenca leta 1930. Po 1. svetovni vojni, ko je bil zahodni del Slovenije z rapalsko mejo priključen Kraljevini Italiji, je namreč na razvoj klekljane čipke na Idrijskem močno vplival italijanski trg in povzročil uveljavitev ozkega t. i. idrijskega risa. Klekljarski kraji, ki so ostali v okviru Kraljevine SHS, pa so odigrali ključno vlogo pri ohranjanju starih klekljarskih tehnik in elementov ter nadaljnjem razvoju klekljane slovenske čipke oziroma čipke z narodnim značajem. Vse od leta 1906 v Žireh nepretrgoma deluje Čipkarska šola Žiri, katero še danes vsako leto obiskuje okrog 140 učencev. S tem opravlja dragoceno poslanstvo, saj uspešno in zavzeto posreduje slovensko klekljarsko dediščino mlajšim rodovom.

Žirovke in Žirovci danes klekljajo bolj za lastno veselje kot za prodajo. V želji po medsebojnem druženju ter izpopolnjevanju klekljarskega znanja je bilo ustanovljeno Klekljarsko društvo Cvetke Žiri, ki predstavlja pomemben člen pri ohranjanju tradi-

cionalnih znanj, predvsem pa se aktivno vključuje v medgeneracijske projekte s Čipkarsko šolo Žiri.

Klekljarsko društvo Cvetke Žiri in Čipkarska šola Žiri sta med nosilci znanja in veščin enote Klekljanje slovenske čipke, ki je bila vpisana v Register nesnovne kulturne dediščine Slovenije leta 2015.

Največje priznanje je slovensko in žirovsko klekljanje doseglo z vpisom klekljanja čipk v Sloveniji na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva leta 2018.

Klekljana čipka v prepletanju tradicije s sodobnostjo prestopa prag tradicionalnih rokodelskih veščin in vstopa tudi v svet sodobne umetnosti, sodobnih vizualnih praks, obenem pa ohranja čar tradicije, zgodovinskega spomina in narodnega izročila, iz česar se tudi sama ves čas napaja.

Več kot dovolj razlogov torej, da v mozaik žirovskega muzeja umestimo še en bleščeč kamenček. Z zadnjo stalno razstavo, ki predstavlja klekljanje čipk od srede 19. stoletja do današnjih dni, s ponosom zaokrožujemo predstavitev glavnih značilnosti kraja, po katerih so Žiri poznane.

Stalna razstava in pričujoči katalog sta nastala v okviru projekta Interaktivno in sodobno, ki so ga finančno omogočili Občina Žiri, Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija v okviru Programa razvoja podeželja 2014–2020.

Za strokovno pomoč pri izvedbi se iskreno zahvaljujemo Loškemu muzeju Škofja Loka in avtorici razstave ter kataloga Mojci Šifrer Bulovec. Zahvaljujemo se tudi Klekljarskemu društvu Cvetke Žiri, Čipkarski šoli Žiri in Muzejskemu društvu Žiri.

Preface

The current catalogue was created as part of the presentation of bobbin lace as one of the basic attributes of Žiri in the local museum. The new permanent museum exhibition and catalogue entitled *Bobbin Lace, “špice” in the Žiri Region* summarises the 150-year-long history of bobbin lace in Žiri.

Until now, the history and development of Žiri have been presented in the Žiri Museum with the core permanent exhibition *Žiri and its Residents Through Time*. The second most important exhibition entitled *There is nothing in the world more beautiful than our shoemaking profession – Žiri Shoemaking Through Time* presents shoemaking as the most important local craft. It consists of two parts, the first showing the period up to the Second World War, the second the period of the Alpina Shoe Factory. Through the exhibition *Welcome, Fortress Lovers!* museum visitors can learn about the heritage of the Rapallo border and the Rupnik line in the Žiri region. Selected works of the most prominent Žiri artists are on display as part of the recently renovated and expanded *Žiri’s Painters* collection.

Bobbin lacemaking in Žiri has its own special place and story. In the past, it represented an important source of income for families. At the peak of bobbin lacemaking in Žiri, around 2500 men and women made bobbin lace here. For some bobbin lace makers, it was a lifelong profession.

Although the knowledge of bobbin lacemaking is said to have originated in neighbouring Idrija, in the period between the two world wars, Žiri became the so-called “centre of Slovenian lacemaking”, as we can learn from a statement in the *Illustrated Slovene* in 1930. After the First World War, when the western part of Slovenia was annexed to Italy with the Rapallo border, the development of bobbin lace in Idrija was strongly influenced by the Italian market and led to the establishment of the so-called Idrija narrow tape lace. The lacemaking areas that remained with the Kingdom of the Serbs, Croatian and Slovenes played a key role in the preservation of old lacemaking techniques and elements and the further development of Slovenian lace or lace with a national character.

The Žiri Lacemaking School has been operating continuously in Žiri since 1906, and is still attended by around 140 students every year. In this way, it fulfils a valuable mission, as it successfully and enthusiastically passes on the Slovenian bobbin-making heritage to the younger generations.

Today, the people of Žiri are making lace more for their own pleasure than for retail. The Cvetke Žiri Lacemaking Association was founded in the desire to socialise and improve lacemaking knowledge, which represents an important link in the preservation of traditional knowledge, and above all is actively involved in intergenerational projects with the Žiri Lacemaking School.

The Cvetke Žiri Lacemaking Association and the Žiri Lacemaking School are among the carriers of the knowledge and skills of the Slovenian Lacemaking Unit, which was entered into the Register of the Intangible Cultural Heritage of Slovenia in 2015.

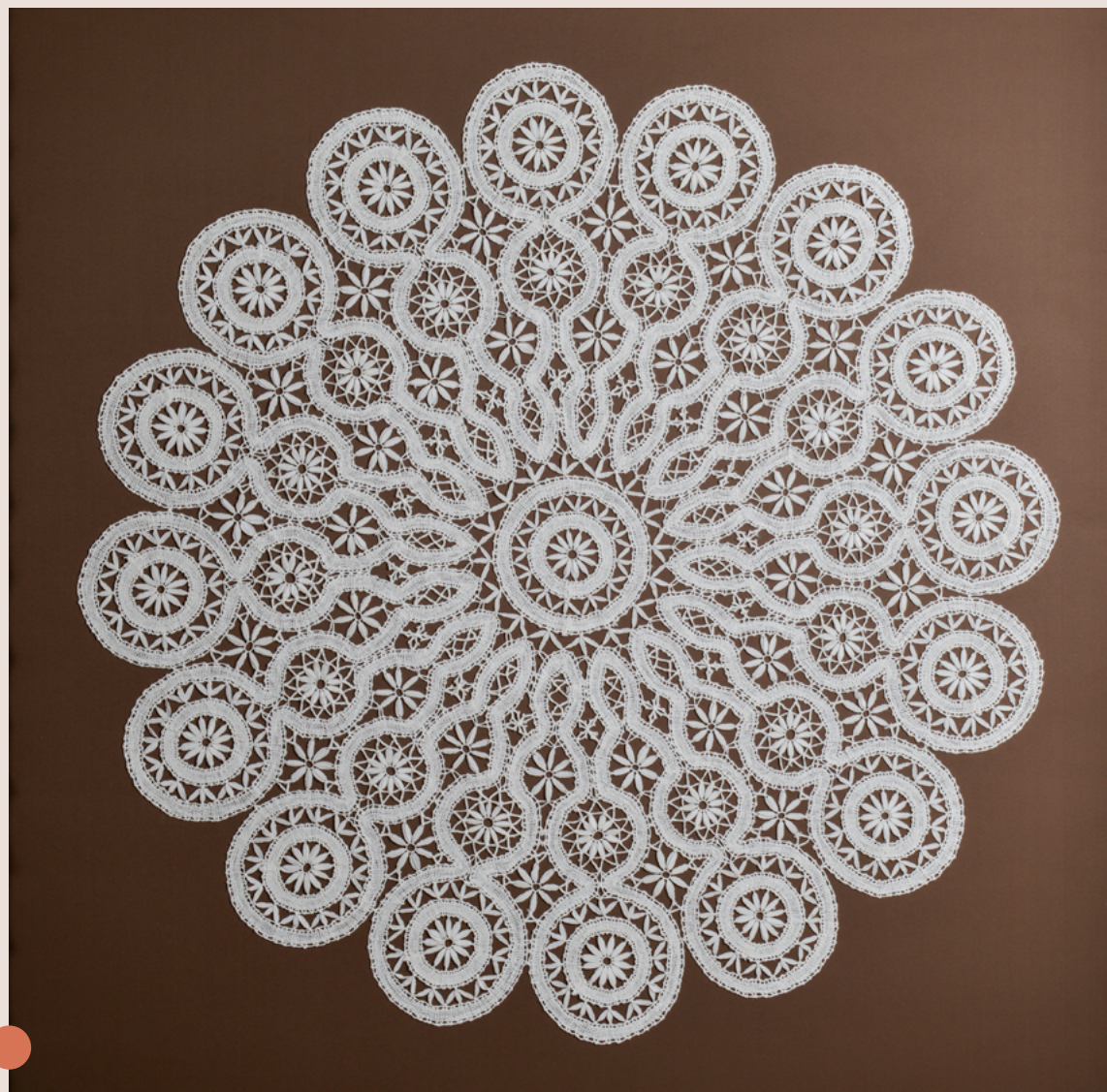
Slovenian and Žiri lacemaking achieved the greatest recognition with the inclusion of bobbin lacemaking in Slovenia on the UNESCO Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2018.

In intertwining tradition with modernity, bobbin lace crosses the threshold of traditional handicraft skills and also enters the world of contemporary art and modern visual practices, while at the same time preserving the charm of tradition, historical memory and national tradition, from which it is constantly fuelled.

There are therefore more than enough reasons to place another shining pebble in the mosaic of the Žiri Museum. With the last permanent exhibition, which represents bobbin lacemaking from the middle of the 19th century to the present day, we proudly round off the presentation of the main features for which Žiri is known.

The permanent exhibition and the present catalogue were created as part of the Interactive and Contemporary project, which was financially enabled by the Municipality of Žiri, the European Union from the European Agricultural Fund for Rural Development, and the Republic of Slovenia as part of the Rural Development Programme 2014–2020.

We would like to sincerely thank the Škofja Loka Museum and the author of the exhibition and catalogue, Mojca Šifrer Bulovec, for their professional assistance in the implementation of the project. We would also like to thank the Cvetke Žiri Lacemaking Association, the Žiri Lacemaking School and the Žiri Museum Association.

Klekljarja: Vesna in Jože Stanonik, 2017
Avtorica vzorca: Frančiška Gantar
Tehnika: platno, kitice, ribice
Foto: Aleš Kacin

Bobbin lace makers: Vesna in Jože Stanonik, 2017
Author of the pattern: Frančiška Gantar
Technique: cloth stitch, plaits, leaf tallies
Photo: Aleš Kacin

Klekljanje čipk od srede 19. stoletja do ustanovitve Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev leta 1918

*“Razen kmetovanja se ljudstvo peča z rokodelstvom
in ženske narede veliko čipk.”¹*

¹Božič, Žiri, str. 102.

Znanje klekljanja čipk se je na Žirovsko razširilo iz Idrije v drugi polovici 19. stoletja. Ustno izročilo pripoveduje, da je okoli leta 1868 neka Žirovka nosila pošto v Idrijo, se tam naučila klekljanja in ga tako prenesla na Žirovsko.² Ljudje so se hitro oprijeli te obrti, saj je bila čipka zanimiv tržni artikel. Za nekatere je bil to življenjski poklic, drugi pa so klekljali predvsem v zimskem času, ko ni bilo večjih kmečkih del.³ Na začetku 20. stoletja je tu klekljalo že 200 ljudi.⁴

Sprva so se Žirovke klekljanja učile v Idriji, kmalu pa se je znanje začelo prenašati tudi iz roda v rod. Konec 19. stoletja je bil organiziran prvi klekljarski tečaj. V žirovski šolski kroniki preberemo, da je deželni odbor Občini Žiri leta 1883 odobril sredstva za tečaj, ki ga je vodila “neka ženska iz Idrije”.⁵ Zanimanje za čipko je bilo vse večje, saj je prodaja čipk omogočala skromen, a stalen zaslužek.

Avstro-ogrška monarhija je prepoznala potencial razvoja te obrti, zato je Osrednji čipkarski tečaj na Dunaju (Zentral Spitzenkurs)

1. januarja 1906 ustanovil Čipkarsko šolo Žiri, ki je v začetku imela svoje prostore v stavbi županstva nasproti Kamška v Novi vasi.⁶ Šola je bila podružnica omenjenega čipkarskega tečaja, ki je šolo zalagal s tržno zanimivimi vzorci, od nje pa prevzemal čipke.⁷

Prva učiteljica Čipkarske šole Žiri je bila Idriječanka Leopoldina Pelhan. Klekljanja je učila že otroke od tretjega leta starosti do deklet, starih dvajset let. Celodneven pouk klekljanja je prekinil le kratek opoldanski odmor.⁸

Čipke so Žirovci sprva prodajali trgovcem v Idrijo, leta 1896 pa je trgovino s čipkami v Žireh odprl Anton Primožič. Čipke je prodajal po avstro-ogrski monarhiji, ZDA, Švici, Franciji, Veliki Britaniji, Danski in Norveški. Glavna kupca čipk sta bila cerkev in meščanstvo. Kot trgovec s čipkami je bil Primožič zainteresiran za prodajo kakovostnih čipk, zato je bil med pobudniki za ustanovitev klekljarskih šol. Že pred letom 1914 je izdal prvi tiskani katalog čipk na Slovenskem.⁹

Janko Jovan v svojem prispevku o čipkarstvu na Kranjskem leta 1903 omenja pet “prekupcev” oz. trgovcev s čipkami v Žireh. V Idriji so trgovci čipke odkupovali za denar, drugod pa so jih v glavnem menjali za živila. Jovan omenja tudi, da zaslužek klekljaric ni bil velik, saj so na dan zaslužile 40–80 helerjev oz. vinarjev. Od tega so morale trgovcu odšteti še 10 h za sukanec in vzorec za čipko.¹⁰ Za povprečni dnevni zaslužek 60 vinarjev so klekljarice lahko kupile 3,56 kg pšenice.¹¹

Zaradi dobre prodaje čipk in s tem povezanega zaslužka ter zaradi možnosti pridobitve strokovne izobrazbe je med prebivalstvom vse bolj rastlo zanimanje za klekljano čipko. Pred prvo svetovno vojno (1914) je na Žirovskem klekljalo že čez 2000 ljudi.¹²

Do večje krize pa pride v času prve svetovne vojne (1914–1918), ki se zavleče še nekaj let po njej zaradi pomanjkanja lanenega sukanca in zaprtja nemškega tržišča. Zato se je Anton Primožič v imenu trgovcev s čipkami iz Idrije, Žirov, Gorenje vasi, Škofje Loke in Železnikov obrnil na Trgovsko in obrtno zbornico za Kranjsko s prošnjo, naj jim pomaga pri dobavi sukanca, saj je pomankanje sukanca zelo prizadelo predvsem klekljarice, ki so ostale brez dela in zaslužka. V svojem pismu (4. 9. 1917) zbornico opozori, da če se ne zagotovi sukanca, “*bilo bi čez zimo izročenih približno 10 000 čipkaric*” iz Idrije, Poljanske in Selške doline, Horjula in

Trgovci s čipkami v Žireh	Število klekljaric, ki pred pomanjkanjem sukanca (1916) kleklja za posameznega trgovca	Število klekljaric, ki leta 1918 še kleklja za posameznega trgovca	Število klekljaric, ki znajo klekljati s svilo
Anton Primožič	1200	300	100
Marija Lenger	200	20	80
Ivana Boria	50	20 (30)*	8 (15)*

*Na originalnem dokumentu dopisano s svinčnikom.

Polhovega Gradca “*najhujši bedi, ker ne bi bilo nikakega drugega nadomestila, s čimer bi se zamogle preživeti*”.¹³ Zbornica je trgovce leta 1917 obvestila, da sukanca ni več. Namesto lanenega sukanca jim je ponudila le umetno svilo v omejenih količinah. S svilo pa so znale klekljati le najbolj izurjene klekljarice. Na vprašalne pole v zvezi z nabavo umetne svile za klekljanje in številom klekljaric, ki znajo klekljati z njo, so leta 1918 odgovorili zbornici le še trije trgovci s čipko v Žireh: Anton Primožič, Marija Lenger, Ivana Boria. Slednji dve se kasneje ne omenjata več.¹⁴

^[1] Stanonik, Čipkarstvo v Žirovski kotlini, str. 181.

^[2] Po pričevanju Roze Stanonik (roj. 1912), Žiri 14, p. d. pri Kovač, je znanje o klekljanju čipk v Žiri zanesla Marija Burnik, ki je nosila pošto med Idrijo in Žirmi. Pričevanje je zapisal študent etnologije Janez Fajfar leta 1976. Po pregledu Status animaruma Župnije Žiri sta v drugi polovici 19. stoletja na Žirovskem živeli dve Mariji Burnik. Ena na Dobračevi 48: Marija Burnik (r. 20. 1. 1857, Koprivnik 46 – u. 7. 3. 1939; poročena 16. 6. 1884 z Valentinom Šubicem), druga Marija Burnik pa se omenja kot gostačica (r. 17. 6. 1840) v Novi vasi 12, p. d. pri Jurnci, s pripisom, da gostuje na Dobračevi.

^[3] Stanonik, Čipkarstvo na Žirovskem, str. 190.

^[4] Jovan, Domači obrti na Kranjskem, str. 750.

^[5] Iz starih časov, Iz žirovske šolske kronike (1817–1887), str. 184.

^[6] Kranjski deželni zbor je bil najvišji zakonodajni organ deželne avtonomije vojvodine Kranjske. Za upravljanje tekočih zadev v času, ko deželni zbor ni zasedal, je bil pristojen deželni odbor, ki so ga sestavljali deželni glavar in štirje člani. Nalogi deželnega odbora sta bili upravljanje deželnega premoženja ter vodstvo uradov deželne avtonomije, deželnih zavodov in ustanov.

^[7] Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, str. 49.; Naglič, Kdo je kdo na Žirovskem, nekoč in danes, str. 32.

^[8] Stang, Vpliv Osrednjega čipkarskega tečaja, str. 45; Račič, Slovensko čipkarstvo, str. 130–131.

^[9] Pelhan-Klemenčič, Spomini, str. 56.

^[10] Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, str. 50–51.

^[11] Jovan, Domači obrti na Kranjskem, str. 751.

^[12] Valenčič, Žitna trgovina na Kranjskem, str. 193.

^[13] 1 kg pšenice je leta 1903 stal povprečno 16,86 vinarja (1 goldinar = 2 kroni; 1 K/krona = 100 h/helerjev oz. vinarjev).

^[14] Račič, Slovensko čipkarstvo s posebnim ozirom na loško območje, str. 129.

^[15] SI AS 448, Zbornica TOL, 206, 1916–1920, Čipkarstvo.

^[16] Prav tam.

Klekljarica/klekljar: izdelek podjetja A. Primožič 1888, 20. leta 21. stoletja
Avtor vzorca: podjetje A. Primožič
Tehnika: polpremet, platno, kitice, pajki, motiv cvetk
Foto: Aleš Kacin

Lace maker: a product of company A. Primožič in 1888, 2020s
Author of the pattern: company A. Primožič
Technique: half-stitch, cloth stitch, plaits, spiders, motifs of flowers
Photo: Aleš Kacin

Bobbing lacemaking from the mid-19th century to the founding of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes in 1918

*“Apart from farming, people engage in handicrafts
and women make a lot of lace.”¹⁵*

¹⁵ Božič, Žiri, p. 102.

The skill of bobbin lacemaking spread to the Žiri region from Idrija in the second half of the 19th century. According to folk memory, a woman from Žiri delivered post to Idrija around 1868, learned the skill of bobbin lacemaking there and brought it to the Žiri region.¹⁶ It did not take long for people to engage in this craft as the lace was an appealing marketable product. For some this was a life-long profession, others made bobbin lace mostly during the winter when no major farm work on the farm was required.¹⁷ At the beginning of the 20th century, as many as 200 people were engaged in bobbin lacemaking in this region.¹⁸

At first, the woman from Žiri learned the skill of bobbin lacemaking in Idrija, but soon started to transfer the skill from one generation to the next. At the end of the 19th century, the very first course in bobbin lacemaking was organised. The Žiri school chronicle reports that in 1883 the provincial committee approved funds to the Municipality of Žiri for a course run by “a woman from Idrija”.¹⁹ Interest in lacemaking grew as the sales of lace provided a modest yet stable income.

The Austro-Hungarian Empire saw potential for development in this craft. Therefore, the Central Lacemaking Course (Zentral Spitzenkurs) founded the Žiri Lacemaking School on 1 January 1906. The school had its premises in the mayoralty building opposite Kamšk in Nova vas.²⁰ The school was a branch of the aforementioned lacemaking course which provided the school with marketable patterns and received lace in return.²¹

The very first lacemaking teacher at the Žiri Lacemaking School was Leopoldina Pelhan from Idrija. She taught the skill of lacemaking to children as young as three years to girls aged 20. The classes lasted all day long with a short recess at noon.²²

At first, people from Žiri sold the lace to the merchants in Idrija. However, in 1896, Anton Primožič opened a lace store in Žiri. He sold the lace across the Austro-Hungarian Empire, USA, Switzerland, France, Great Britain, Denmark and Norway. The Church and the bourgeoisie were the main two buyers of lace. As a lace merchant, Primožič was interested in selling quality lace.

Therefore, he was among the initiators advocating the founding of lacemaking schools. He published the very first printed catalogue of lace in the region before 1914.²³

In his 1903 article about lacemaking in Carniola, Janko Jovan mentions five lace “dealers”, i.e., merchants. In Idrija the merchants mainly bought lace for money. Elsewhere, they mainly exchanged it for foodstuff. According to Jovan, the earnings of lace makers were not high, making 40–80 hellers a day. From this amount they had to pay another 10 hellers to the merchant for the thread and the pattern.²⁴ For 60 hellers, which was her average daily earnings, a lace maker could buy 3.56 kg of wheat.²⁵

Owing to the lace selling well and thereto associated earnings, as well as owing to the possibility of acquiring professional education, interest in the lacemaking skill was on the rise. Before World War I (1914) as many as 2000 people were engaged in bobbin lacemaking in the Žiri Region.²⁶

However, after World War I (1914–1918), a major crisis arose which persisted a few years after the war owing to the lack of linen thread and the loss of the German market. This made Anton Primožič

turn to the Trade and Craft Chamber of Carniola asking them, on behalf of lace merchants from Idrija, Žiri, Gorenja vas, Škofja Loka and Železniki, to assist them in supplying the thread as the lack of thread had in particular severely hit lace makers, who were left without work and earnings. In his letter (of 4 September 1917) he warned the Chamber that if no thread was supplied “*in winter time 10,000 lace makers*” from Idrija and the Poljane and Selce Valleys, as well as from Horjul and Polhov Gradec, “*would be left to the worst misery because they would have no other means of subsistence*”.²⁷ In 1917, the Chamber informed the merchants there was no thread left. Instead, they offered them limited quantities of artificial silk. However, only the most skilful of lace makers knew how to make lace from artificial silk. A questionnaire regarding the purchasing of artificial silk and the number of lace makers having the requisite skills to use it in the lacemaking process was answered by three Žiri lace merchants in 1918: Anton Primožič, Marija Lenger and Ivana Boria. No mention of the last two could be traced afterwards.²⁸

Lace merchants in Žiri	Number of lace makers who made lace for individual merchants before the lack of thread (1916)	Number of lace makers who still made lace for individual merchants in 1918	Number of lace makers skilful enough to use artificial silk in the lacemaking process
Anton Primožič	1200	300	100
Marija Lenger	200	20	80
Ivana Boria	50	20 (30)*	8 (15)*

*Written in pencil on the original document.

¹⁶ Stanonik, Čipkarstvo v Žirovski kotlini, p. 181.

According to Roza Stanonik (born in 1912) living at Žiri 14, familiarly known as pri Kovač, it was Marija Burnik who brought the skill of bobbin lacemaking to Žiri when delivering mail to Idrija. Her testimony was noted down by Janez Fajfat, ethnology student, in 1976. According to the Status Animarium of the Žiri parish, two Marija Burnik lived in Žiri in the second half of the 19th century. One lived at Dobračeva 48: Marija Burnik (born on 20 January 1857, Koprivnik 46 – died on 7 March 1939; married Valentin Šubic on 16 June 1884), while the other Marija Burnik is mentioned as a day labourer (born on 17 June 1840) living at Nova vas 12, familiarly known as pri Jurnci, with the following addendum: day labourer at Dobračeva.

¹⁷ Stanonik, Čipkarstvo na Žirovskem, p. 190.

¹⁸ Jovan, Domači obrti na Kranjskem, p. 750.

¹⁹ Iz starih časov, from the Žiri school chronicle (1817–1887), p. 184.

The Carniolan Provincial Assembly was the highest legislative authority of the provincial autonomy of the Duchy of Carniola. When the provincial assembly did not sit, it was the provincial committee, which consisted of a provincial governor and four members, that was responsible for the running of day-to-day business. The two tasks the provincial committee was entrusted with were the management of the provincial assets and the running of the offices of the provincial autonomy, provincial institutes and institutions.

²⁰ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, p. 49.; Naglič, Kdo je kdo na Žirovskem, nekoč in danes, p. 32.

²¹ Stang, Vpliv Osrednjega čipkarskega tečaja, p. 45; and Račič, Slovensko čipkarstvo, p. 130–131.

²² Pelhan-Klemenčič, Spomini, p. 56.

²³ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, pp. 50–51.

²⁴ Jovan, Domači obrti na Kranjskem, p. 751.

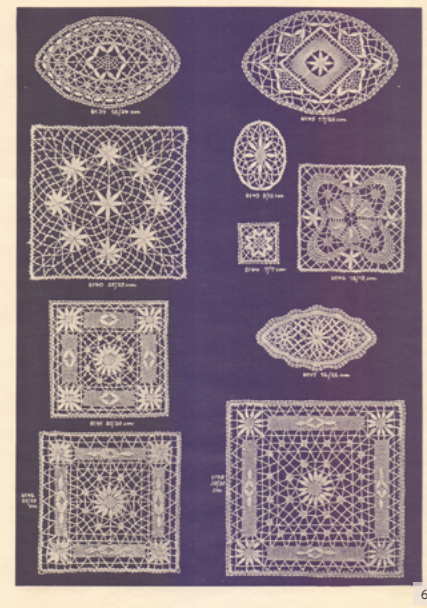
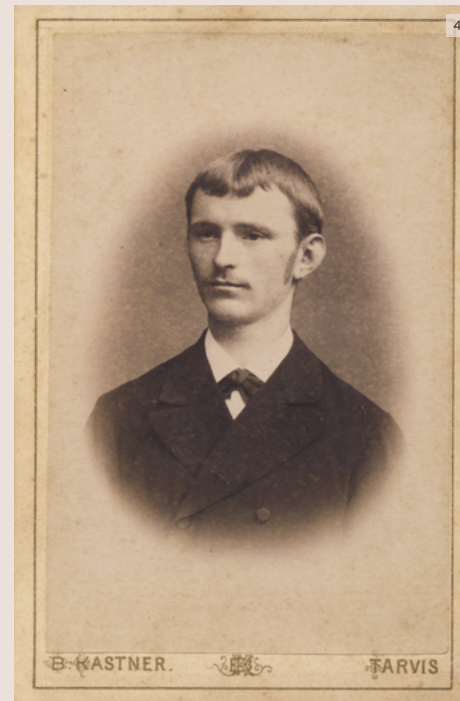
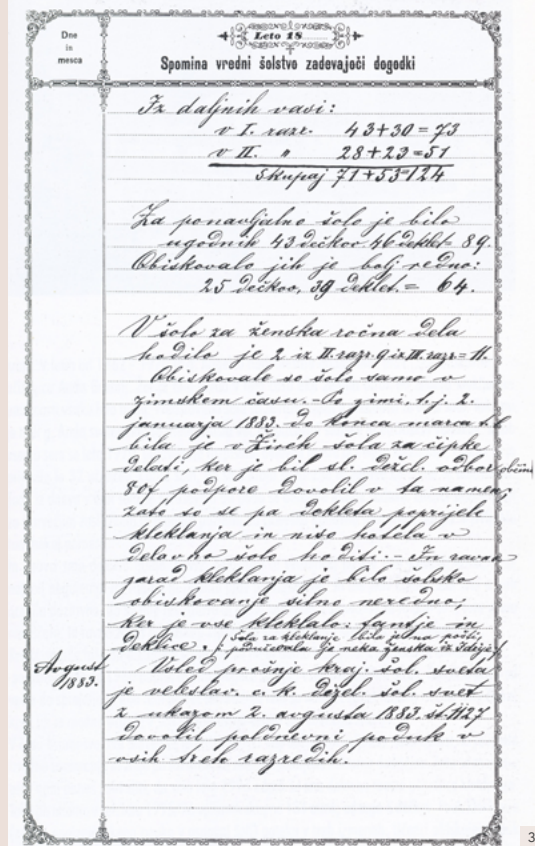
²⁵ Valenčič, Žitna trgovina na Kranjskem, p. 193.

1 kg of wheat on average cost 16.86 hellers in 1903 (1 guilder = 2 crowns; 1 K/crown = 100 h/hellers).

²⁶ Račič, Slovensko čipkarstvo s posebnim ozirom na loško območje, p. 129.

²⁷ SI AS 448, Zbornica TOL, 206, 1916–1920, Čipkarstvo.

²⁸ Ibid.

1 - Klekljarice na Selu pri Žireh leta 1908. Ašernikov Jože jim "cvrtn" suče. Hrani Ada Uršič, Žiri.

Bobbin lace makers in Selo pri Žireh in 1908. Jože of the Ašernik family is winding the thread. Kept by Ada Uršič, Žiri.

2 - Prva generacija učenk Čipkarske šole Žiri leta 1906 z učiteljico klekljanja Leopoldino Pelhan iz Idrije, ki je na Dunaju opravila triletni Osrednji čipkarski tečaj (Zentral Spitzenkurs). Hrani družina Alfonza Zajca, Žiri. Njena nečakinja Neža Pelhan Klemenčič, prav tako učiteljica klekljanja, se tete Leopoldine spominja kot silno vestne, natančne, požrtvovalne, globoko verne, plemenite in lepe žene: s črnimi kodrastimi lasmi, s plavično modrimi očmi, vitke in visoke postave. Kljub novim časom po prvi svetovni vojni je svoji modi, krilu do tal, ostala zvesta do konca življenja.²⁹

The first generation of students of the Žiri Lacemaking School in 1906 with their lacemaking teacher, Leopoldina Pelhan from Idrija who passed a three-year Central Lacemaking Course (Zentral Spitzenkurs) in Vienna. Kept by the family of Alfonz Zajec, Žiri.

Her niece, Neža Pelhan Klemenčič, also a lacemaking teacher, remembers her aunt as an extremely diligent, meticulous, self-sacrificing, deeply religious, noble and beautiful woman with dark curly hair, intense blue eyes, slim and tall. Despite the different times after World War I, she remained faithful to her style – ankle-length skirts.²⁹

3 - V žirovski šolski kroniki je ohranjen zapis o prvem klekljarskem tečaju leta 1883 v Žireh. V njej je zapisano: "Pozimi, tj. 2. januarja 1883 do konca marca t. l., je bila v Žireh šola za čipke delati, ker je bil sl. dežel. odbor (deželni odbor, op. a.) občini 80 f podpore dovolil v ta namen; zato so se dekleta poprijele klekljanja in niso hotela v delavno šolo hoditi. In ravno zaradi klekljanja je bilo šolsko obiskovanje silno neredno, ker je vse klekljalo: fantje in deklice. /.../ Šola za klekljanje je bila na pošti, poučevala je neka ženska iz Idrije." Hrani Čipkarska šola Žiri.

²⁹ Pelhan-Klemenčič, Spomini, str. 56. / Pelhan-Klemenčič, Spomini, p. 56.

The Žiri school chronicle contains an article on the very first lacemaking course in Žiri which took place in 1883. It reads as follows: "In winter, i.e., from 2 January 1883 to the end of March, there was a lacemaking school in Žiri, because the Sl. prov. committee (provincial committee, author's note) granted 80 florins to the municipality to this end; consequently, girls engaged in bobbin lacemaking and would not go to school. Bobbin lacemaking was the main reason for irregular attendance of school because everyone would do bobbin lace: boys and girls. /.../ The school was in the premises of the post office and lacemaking was taught by a woman from Idrija." Kept by the Žiri Lacemaking School.

4 - Trgovec Anton Primožič (1870-1954) je 1896 odprl prvo trgovino s čipkami v Žireh. Pred prvo svetovno vojno je zanj klekljalo 3000 ljudi³⁰ iz Žirov, Selške in Poljanske doline ter Horjula in Polhovega Gradca. Letno so naklekljali čipk v vrednosti okoli 2 milijona kron.³¹ Hrani družina Primožič, Žiri.

The merchant Anton Primožič (1870-1954) opened the first lace store in Žiri in 1896. Before World War I, as many as 3000 people made lace for him³⁰. They came from Žiri and the Selce and Poljane Valleys, as well as from Horjul and Polhov Gradec. In a year, they would make lace worth around two million crowns.³¹ Kept by the Primožič Family, Žiri.

5, 6 - Prvi tiskani katalog čipka na Slovenskem je dal natisniti A. Primožič že pred letom 1914, peta in osemnajsta stran. Hrani Majda Cankar, Žiri.

It was A. Primožič who had the very first catalogue of lace in Slovenia printed before 1914, p. 5 and p. 18. Kept by Majda Cankar, Žiri.

³⁰ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, str. 50-51. / Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, p. 50-51.

³¹ Šega, Trgovci s čipkami, str. 77. / Šega, Trgovci s čipkami, p. 77.

Klekljarica: Vanda Slana, 2018
Avtorica vzorca: DOZ Ljubljana
Tehnika: platno, polpremet, kitice, ris z notranjimi postavki
Foto: Aleš Kacin

Bobbin lace makers: Vanda Slana, 2018
Author of the pattern: National Central Institute of Women's Handicraft in Ljubljana (NCI Ljubljana)
Technique: cloth stitch, half-stitch, plaits, tape lace with inside pins
Photo: Aleš Kacin

Klekljanje čipk v času Kraljevine SHS/Kraljevine Jugoslavije (1918–1945)

*“V povojni dobi, odkar so Idrijo pobasali Italijani,
pa so prenesli klekljarsko središče v Žiri, kamor so se preselili
tudi trgovci in organizatorji klekljarske obrti.”³²*

³² Slovenske klekljarice, prva stran.

Prvo svetovno vojno in razvoj čipkarstva

Po 1. svetovni vojni je meja med Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev ter Kraljevino Italijo zahodni del Slovenije (Primorsko in del Notranjske) priključila Italiji. Idrijo je tako ločila od matičnega ozemlja. Na nadaljnji razvoj klekljane čipke na Idrijskem je vplival italijanski trg in povzročil uveljavitev ozkega t. i. idrijskega risa.³³ Klekljarski kraji, ki so ostali v okviru Kraljevine SHS oziroma Kraljevine Jugoslavije od leta 1929, so odigrali ključno vlogo pri ohranjanju starih klekljarskih tehnik in elementov ter razvoju klekljane slovenske čipke oz. čipke z narodnim značajem.

Pokrajinska vlada za Slovenijo je že leta 1919 ustanovila Osrednji zavod za žensko domačo obrt v Ljubljani, od leta 1929 Državni osrednji zavod za žensko domačo obrt (v nadaljevanju DOZ Ljubljana).³⁴ Zavod je deloval na področjih izobraževanja, produkcije in prodaje čipk ter promocije klekljane *“slovenske čipke”* oz. *“čipke z narodno noto”*. Novi vzorci za čipke so vsebovali narodne motive in ornamente, povzete po narodnih vezeninah, pečah ali pa so bili oblikovani na novo. Pri tem so sodelovali tudi slovenski umetniki – Maksim Gaspari, Saša Šantel, Domicijan Serajnik in drugi.³⁵

Prvo svetovno vojno in razvoj čipkarstva

Leopoldina Pelhan, potem pa jo je nasledila učiteljica klekljanja Tončka Primožič, por. Hlebec iz Železnikov, nato pa Angelca Jesenko iz Horjula.⁴¹

Čipkarski šoli Žiri in Železniki sta pod okriljem DOZ Ljubljana svoje najlepše čipke predstavili na obrtno-industrijski razstavi v Škofji Loki leta 1936. V vabilu so zapisali: *“Opozorimo, da se odpošljejo dela takoj po razstavi v inozemstvo in jih ne bode več mogoče videti.”* Razstavljene čipke so bile poslane v Egipt, Ameriko in Nemčijo.

Učenci Žirovske čipkarske šole so za angleškega Nobelovega nagrajenca za literaturo Georgea Bernarda Shawa naklekljali čajno garnituro, ki mu jo je podarila Fanny Susan Copeland, lektorica angleškega jezika na Univerzi v Ljubljani.⁴²

Za izdelavo čipke klekljarica potrebuje vzorec, ki je narisano ali natisnjeno na papir. Vzorce, “papirce” so dobivale pri trgovcih ali v čipkarski šoli skupaj z naročilom čipk in potrebno količino sukanca. Nekateri trgovci so vzorce risali sami, naročali so jih tudi pri risarjih. Ti so jih lahko le prerisali, jim delno spremenili nekatere dele ali pa so jih oblikovali po lastnem navdihu.

Na Žirovskem so jih risali: učitelja Pavle Šolc in Leopold Bähler, Karel Berčič, Ivanka Giacomelli, Tatjana Lapajne, Marjanca Mlakar, Janez Oblak, Danijel Primožič, Josip Žakelj. Najbolj ustvarjalna je bila Frančiška Giacomelli, poročena Gantar. Vzorce so prerisovali s pomočjo indigo papirja, kasneje so uporabljali strojček za kopiranje vzorcev.⁴³

Največ čipk za DOZ Ljubljana so izdelali v Poljanski in Selški dolini, s središči v Žireh, Gorenji vasi in Železnikih, ter v Polhovem Gradcu in Horjulu. Ilustrirani Slovenec leta 1930 poroča, da so Žiri *“središče slovenskega čipkarstva”*.³⁶ Na žirovskem območju je leta 1938 klekljalo 2500 ljudi.³⁷

Ljudem v Žirovski kotlini je klekljanje omogočalo stalen vir zaslužka. Klekljati so začeli že petletni otroci, dekleta in fantje, ki so s prodajo čipk zaslužili za čevlje, obleko idr. Klekljali so čez cel dan, zlasti v zimskem času: *“Vstanem že ob petih. Pol pa klekljam, okrog osmih si kaj skuham, malo mleka, opoldne kakšen krompir, popoldne pa malo kruha pojem ob klekljanju. Zvečer nič ne kuham. Kar rada klekljam, če sem zdrava, sem najbolj zdrava pri pouštru.”* Da so si krajšale čas, so se dekleta in žene v zimskem času zbirale na skupnih klekljanjih, “na preji”, enkrat pri eni, drugič pri drugi. Čez poletje pa so večkrat klekljale tudi na prostem.³⁸

V omenjenem obdobju se je Čipkarska šola Žiri imenovala Državna čipkarska šola in je delovala pod okriljem DOZ Ljubljana.³⁹ Leta 1919 je štela 58 učenk.⁴⁰ Do šolskega leta 1935/36 je poučevala še

Prvo svetovno vojno in razvoj čipkarstva

Leopoldina Pelhan, potem pa jo je nasledila učiteljica klekljanja Tončka Primožič, por. Hlebec iz Železnikov, nato pa Angelca Jesenko iz Horjula.⁴¹

Čipkarski šoli Žiri in Železniki sta pod okriljem DOZ Ljubljana svoje najlepše čipke predstavili na obrtno-industrijski razstavi v Škofji Loki leta 1936. V vabilu so zapisali: *“Opozorimo, da se odpošljejo dela takoj po razstavi v inozemstvo in jih ne bode več mogoče videti.”* Razstavljene čipke so bile poslane v Egipt, Ameriko in Nemčijo.

Učenci Žirovske čipkarske šole so za angleškega Nobelovega nagrajenca za literaturo Georgea Bernarda Shawa naklekljali čajno garnituro, ki mu jo je podarila Fanny Susan Copeland, lektorica angleškega jezika na Univerzi v Ljubljani.⁴²

Za izdelavo čipke klekljarica potrebuje vzorec, ki je narisano ali natisnjeno na papir. Vzorce, “papirce” so dobivale pri trgovcih ali v čipkarski šoli skupaj z naročilom čipk in potrebno količino sukanca. Nekateri trgovci so vzorce risali sami, naročali so jih tudi pri risarjih. Ti so jih lahko le prerisali, jim delno spremenili nekatere dele ali pa so jih oblikovali po lastnem navdihu.

Na Žirovskem so jih risali: učitelja Pavle Šolc in Leopold Bähler, Karel Berčič, Ivanka Giacomelli, Tatjana Lapajne, Marjanca Mlakar, Janez Oblak, Danijel Primožič, Josip Žakelj. Najbolj ustvarjalna je bila Frančiška Giacomelli, poročena Gantar. Vzorce so prerisovali s pomočjo indigo papirja, kasneje so uporabljali strojček za kopiranje vzorcev.⁴³

Največ čipk za DOZ Ljubljana so izdelali v Poljanski in Selški dolini, s središči v Žireh, Gorenji vasi in Železnikih, ter v Polhovem Gradcu in Horjulu. Ilustrirani Slovenec leta 1930 poroča, da so Žiri *“središče slovenskega čipkarstva”*.³⁶ Na žirovskem območju je leta 1938 klekljalo 2500 ljudi.³⁷

Ljudem v Žirovski kotlini je klekljanje omogočalo stalen vir zaslužka. Klekljati so začeli že petletni otroci, dekleta in fantje, ki so s prodajo čipk zaslužili za čevlje, obleko idr. Klekljali so čez cel dan, zlasti v zimskem času: *“Vstanem že ob petih. Pol pa klekljam, okrog osmih si kaj skuham, malo mleka, opoldne kakšen krompir, popoldne pa malo kruha pojem ob klekljanju. Zvečer nič ne kuham. Kar rada klekljam, če sem zdrava, sem najbolj zdrava pri pouštru.”* Da so si krajšale čas, so se dekleta in žene v zimskem času zbirale na skupnih klekljanjih, “na preji”, enkrat pri eni, drugič pri drugi. Čez poletje pa so večkrat klekljale tudi na prostem.³⁸

V omenjenem obdobju se je Čipkarska šola Žiri imenovala Državna čipkarska šola in je delovala pod okriljem DOZ Ljubljana.³⁹ Leta 1919 je štela 58 učenk.⁴⁰ Do šolskega leta 1935/36 je poučevala še

Prvo svetovno vojno in razvoj čipkarstva

Leopoldina Pelhan, potem pa jo je nasledila učiteljica klekljanja Tončka Primožič, por. Hlebec iz Železnikov, nato pa Angelca Jesenko iz Horjula.⁴¹

Čipkarski šoli Žiri in Železniki sta pod okriljem DOZ Ljubljana svoje najlepše čipke predstavili na obrtno-industrijski razstavi v Škofji Loki leta 1936. V vabilu so zapisali: *“Opozorimo, da se odpošljejo dela takoj po razstavi v inozemstvo in jih ne bode več mogoče videti.”* Razstavljene čipke so bile poslane v Egipt, Ameriko in Nemčijo.

Učenci Žirovske čipkarske šole so za angleškega Nobelovega nagrajenca za literaturo Georgea Bernarda Shawa naklekljali čajno garnituro, ki mu jo je podarila Fanny Susan Copeland, lektorica angleškega jezika na Univerzi v Ljubljani.⁴²

Za izdelavo čipke klekljarica potrebuje vzorec, ki je narisano ali natisnjeno na papir. Vzorce, “papirce” so dobivale pri trgovcih ali v čipkarski šoli skupaj z naročilom čipk in potrebno količino sukanca. Nekateri trgovci so vzorce risali sami, naročali so jih tudi pri risarjih. Ti so jih lahko le prerisali, jim delno spremenili nekatere dele ali pa so jih oblikovali po lastnem navdihu.

Na Žirovskem so jih risali: učitelja Pavle Šolc in Leopold Bähler, Karel Berčič, Ivanka Giacomelli, Tatjana Lapajne, Marjanca Mlakar, Janez Oblak, Danijel Primožič, Josip Žakelj. Najbolj ustvarjalna je bila Frančiška Giacomelli, poročena Gantar. Vzorce so prerisovali s pomočjo indigo papirja, kasneje so uporabljali strojček za kopiranje vzorcev.⁴³

Prodajo čipk je v Žireh leta 1920 registriral še Vinko Mlakar. Zanj je leta 1928 klekljalo okoli 100 klekljaric, letna vrednost izdelanih čipk pa je znašala 135.000 din.⁴⁸

Iz Idrije v Žiri je leta 1921 sedež podjetja za prodajo čipk prenesel Dragotin Lapajne, ki je tu začel še s strojno izdelavo čipk.⁴⁹

Močno je bilo razvito tudi krošnjarstvo. Žirovci so kot krošnjarji ponujali svoje čipke po letoviščih in zdraviliščih v Srbiji, zlasti v Beogradu in Nišu. Na Hrvaškem so jih prodajali v Zagrebu, največ pa na hrvaški obali vse do Dubrovnika ter po otokih Rab in Krk. Nekatero je pot zanesla vse do črnogorskega primorja. Kupovali so jih predvsem angleški in nemški turisti.⁵⁰

Čipkarice so tedaj zaslužile 1 dinar na uro.⁵¹ Leta 1939 je bila cena za 1 kg pšenice 2,20 dinarja.⁵²

³³ Gnezda, O zgodovini idrijske čipke, str. 10.

³⁴ Ferle, Stari vzorci, nove čipke, str. 10.

³⁵ Rogelj Škafar, Upodobljene sledi narodne identitete, str. 93–102.

³⁶ Napredek naših ženskih domačih obrtov, str. 100.

³⁷ Ilešič, Škofjeloško hribovje, str. 85–86.

³⁸ Stanonik, Čipkarstvo v Žirovski kotlini, str. 190, 191, 193.

³⁹ Slovenski šolski muzej, Solski_list_Mapa_4_Ziri.

⁴⁰ SI AS 448, Zbornica TOI, 206, 1916–1920, Čipkarstvo.

⁴¹ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, str. 56.

⁴² Lipovšek, Čudovite gore, str. 137.

Fanny Susan Copeland je vabila skupine Angležev na DOZ Ljubljana. V angleščino je prevedla tudi poročilo o slovenskem čipkarstvu za reprezentativni album, ki je s slikami v bakrotisku izšel leta 1937 v Londonu.

⁴³ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, str. 55.

⁴⁴ Šega, Trgovci s čipkami, str. 77.

⁴⁵ Prav tam, str. 79.

⁴⁶ Prav tam, str. 80.

⁴⁷ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, str. 53–54.

⁴⁸ Šega, Trgovci s čipkami, str. 76, 77, 80.

⁴⁹ Prav tam, str. 76.

⁵⁰ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, str. 53–55.

⁵¹ Šega, Trgovci s čipkami, str. 81.

⁵² Cena pšenice v posameznih letih: https://www.stat.si/doc/letopis/1964/1964_21.pdf, str. 350.

Klekljarica: Kristina Slabe, 2004
Avtorica vzorca: Frančiška Gantar, 1935
Tehnika: platno, polpremet, ribice, kitice, mrežica iz kitic, motiv kostanjevih listov in deteljič
Foto: Aleš Kacin

Lace maker: Kristina Slabe, 2004
Author of the pattern: Frančiška Gantar, 1935
Technique: cloth stitch, half-stitch, leaf tallies, plaits, plaited mesh, a motif of chestnut leaves and clover
Photo: Aleš Kacin

Bobbin lacemaking under the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Kingdom of Yugoslavia (1918–1945)

*“In the post-war period, when Idrija was snaffled by Italy,
the centre of lacemaking was transferred to Žiri
whereto the merchants and coordinators
of the bobbin lacemaking craft moved as well.”⁵³*

⁵³ Slovenske klekljarice, cover page.

After World War I, the border between the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the Kingdom of Italy annexed the west part of Slovenia (i.e., Primorska and part of Notranjska) to Italy. Thus, Idrija was separated from its homeland. Further development of bobbin lace in Idrija was then under the influence of the Italian market which contributed to the assertion of the narrow cloth stitch, also known as Idrija narrow tape lace.⁵⁴ Bobbin lace places which had remained in the framework of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the Kingdom of Yugoslavia since 1929 had a crucial role in preserving old bobbin lacemaking techniques and elements and further development of bobbin lace in Slovenia.

As early as in 1919, the Provincial Government of Slovenia founded the Central Institute of Women's Handicraft in Ljubljana which was renamed the National Central Institute of Women's Handicraft in 1929 (hereinafter referred to as: NCI Ljubljana).⁵⁵ The Institute dealt with education, manufacture and sales of lace as well as with the promotion of "Slovenia's bobbin lace", i.e., "lace with a touch of the nation's spirit". New lace patterns comprised national motifs and ornaments based on national needlework and bonnets, or were made anew. Renowned Slovene artists – Maksim Gaspari, Saša Šantel, Domicijan Serajnik and others – also participated.⁵⁶

The largest share of lace for NCI Ljubljana was made in the Poljane and Selce Valleys with Žiri, Goreja vas and Železniki, as well as Polhov Gradec and Horjul, being the lacemaking centres. According to the 1903 *Ilustrirani Slovenec* newspaper, Žiri was "the centre of Slovenia's lacemaking industry".⁵⁷ In 1938, 2500 people from Žiri were engaged in lacemaking.⁵⁸

Lacemaking enabled the people from the Žiri basin a constant source of income. Even five-year-olds, boys and girls, started to make lace in order to make some money for shoes, clothes, etc. They made bobbin lace all day long, in particular in winter: "I get up at five. Afterwards, I do lacemaking, around eight I make something to eat, a little milk, some potatoes at noon, a bit of bread in the afternoon while lacemaking. I do not cook in the evenings. Since lacemaking is the thing I most love to do when healthy, I feel healthiest when I have my lacemaking pillow in front of me." To make the time go by faster, girls and women met at lacemaking get-togethers, "at spinning", at my place on some occasions and at someone else's place on other occasions. During summer they would also do lacemaking outdoors.⁵⁹

During the aforementioned period the Žiri Lacemaking School was called the State Lacemaking School and operated under the auspices of NCI Ljubljana.⁶⁰ In 1919 it was attended by 58

students.⁶¹ Until the academic year 1935/36, Leopoldina Pelhan still taught at the school. After that year, however, it was Tončka Primožič, married name Hlebec, from Železniki, who stepped into her shoes, and later it was Angelca Jesenko from Horjul.⁶²

Under the auspices of NCI Ljubljana, the Žiri and Železniki Lacemaking Schools presented their most beautiful lace products at the industrial trade show in Škofja Loka in 1936. Their invitation read as follows: "We should warn the audience that the products will be sent abroad immediately after the show so there will be no opportunity to admire them again." Lace on display was sent to Egypt, the USA and Germany.

Students of the Žiri Lacemaking School made a bobbin lace tea set for the Nobel literature laureate George Bernard Shaw which was delivered to him by Miss Fanny Susan Copeland, an English language assistant at the University of Ljubljana.⁶³

To make the lace, the lace maker needs a pattern which is drawn or printed on a piece of paper. They obtained the patterns, "papirce", from the merchants of the lacemaking school along with the ordered lace and the required quantity of thread. Some merchants drew the patterns themselves; others ordered them from sketch artists. The latter either copied them, only slightly altering them, or designed them based on their own inspiration.

The following people from Žiri drew the patterns: teachers Pavle Šolc and Leopold Bäßler, Karel Berčič, Ivanka Giacomelli, Tatjana Lapajne, Marjanca Mlakar, Janez Oblak, Danijel Primožič and Josip Žakelj. Frančiška Giacomelli, married name Gantar, was the most creative among them. They copied the patterns using carbon paper. Later, however, they used pattern-copying machines.⁶⁴

After World War I, the trade in lace did not boom again until the second half of the 1920s. "According to 1921/22 data, only 400 people made bobbin lace for Primožič in winter time, of which 100 were men."⁶⁵ To make bobbin lace, they used thread worth 30,000 crowns. Interest in bobbin lace continued to grow. In the summer of 1925, 200 people made bobbin lace for the aforementioned merchant, with this number reaching as many as 1200 during winter. They used 300 kg of thread to make lace.⁶⁶ In 1928 the total value of lace amounted to 500,000 dinars.⁶⁷ A. Primožič exported lace to Austria, Germany, England, Switzerland, Romania, France, Czechoslovakia, Denmark, the USA, Argentina and Yugoslavia. After having completed the trade academy, his son Daniel joined his father's business in 1933.⁶⁸

In 1920, Vinko Mlakar also registered lace trade in Žiri. In 1928 he had around 100 lace makers making bobbin lace for him worth 135,000 dinars a year.⁶⁹

In 1921, Dragotin Lapajne transferred his company's registered office from Idrija to Žiri and started with machine production of lace.⁷⁰

Peddling was also highly developed. People from Žiri were selling lace mostly at resorts and spas in Serbia, in particular in Belgrade and Niš. In Croatia, they were selling them in Zagreb. They sold the most lace, however, along the Croatian coast all the way to Dubrovnik and on the islands of Rab and Krk. Some went as far as to the Montenegrin coast. Lace was bought mainly by English and German tourists.⁷¹

At the time, a lace maker made one dinar per hour.⁷² In 1939, wheat cost 2,20 dinars per kilo.⁷³

⁵⁴ Gnezda, O zgodovini idrijske čipke, p. 10.

⁵⁵ Ferle, Stari vzorci, nove čipke, p. 10.

⁵⁶ Rogelj Škafar, Upodobljene sledi narodne identitete, pp. 93–102.

⁵⁷ Napredek naših ženskih domačih obrtov, p. 100.

⁵⁸ Ilešič, Škofjeloško hribovje, p. 85–86.

⁵⁹ Stanonik, Čipkarstvo v Žirovski kotlini, pp. 190, 191, 193.

⁶⁰ Slovenian School Museum, Solski_list_Mapa_4_Ziri.

⁶¹ SI AS 448, Zbornica TOI, 206, 1916–1920, Čipkarstvo.

⁶² Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, p. 56.

⁶³ Lipovšek, Čudovite gore, p. 137.

Miss Fanny Susan Copeland would invite English groups to NCI Ljubljana. She also translated a report on lacemaking in Slovenia into English for a representative album which was published in 1937 in London and comprised photos made using the gravure printing technique.

⁶⁴ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, p. 55.

⁶⁵ Šega, Trgovci s čipkami, p. 77.

⁶⁶ Ibid, p. 79.

⁶⁷ Ibid, p. 80.

⁶⁸ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, pp. 53–54.

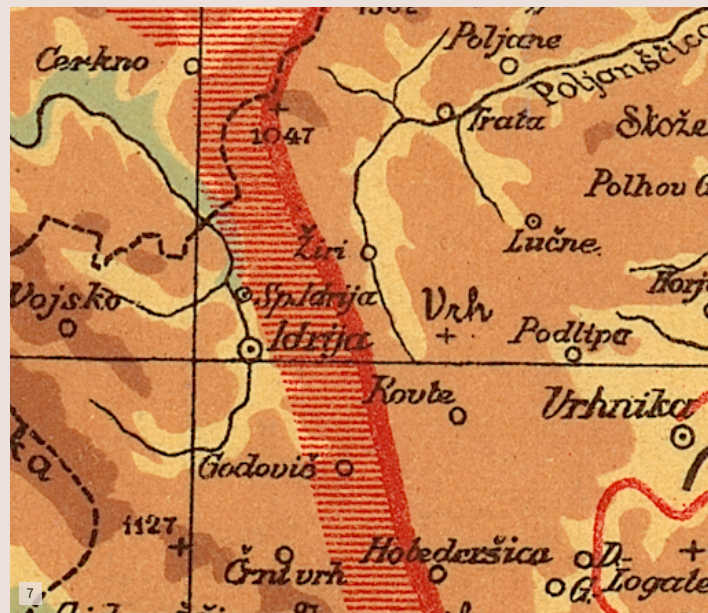
⁶⁹ Šega, Trgovci s čipkami, pp. 76, 77, 80.

⁷⁰ Ibid, p. 76.

⁷¹ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, pp. 53–55.

⁷² Šega, Trgovci s čipkami, pp. 81.

⁷³ Price of wheat by years: https://www.stat.si/doc/letopis/1964/1964_21.pdf, p. 350.

7

8

9

10

11

7 - Rapalsko mirovno pogodbo sta 12. novembra 1920 v Rapallu podpisali Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev in Kraljevina Italija. S pogodbo je bila določena meja med državama, s čimer so bili tretjina slovenskega etničnega ozemlja (Primorska, del Notranjske), Istra in del Dalmacije dodeljeni Italiji, ki je v zameno priznala Kraljevino SHS. Hrani Oddelek za geografijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

The Rapallo Peace Treaty was signed on 12 November 1920 by the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the Kingdom of Italy. The Treaty determined the border between the two countries allocating one third of the Slovene ethnic territory (Primorska and part of Notranjska), Istria and part of Dalmatia to Italy who recognised the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes in return. Kept by the Department of Geography at the Faculty of Arts in Ljubljana.

8 - Žirovske klekljarice s svojimi čipkami leta 1924. Hrani družina Alfonza Zajca, Žiri.

The Žiri lace makers and their lace in 1924. Kept by the family of Alfonz Zajec, Žiri.

9 - Med posebna naročila DOZ Ljubljana sodi tudi svečana obleka z bolerom, v celoti izdelana iz klekljane čipke. Sklekljalo jo je 36 Žirovk v 18 dneh. Sešili pa so jo v salonu Hitty v Ljubljani.⁷⁴ Hrani Loški muzej Škofja Loka.

A solemn dress with a bolero jacket made entirely of bobbin lace was one of the special orders the NCI Ljubljana had to fulfil. It took 36 Žiri women 18 days to make the lace. The dress was then made in Hitty, a shop in Ljubljana.⁷⁴ Kept by the Škofja Loka Museum.

⁷⁴ Ferle, Klekljana čipka, enim drobiž, drugim prestiž, str. 77. / Ferle, Klekljana čipka, enim drobiž, drugim prestiž, p. 77.

10 - "Na preji" – skupno klekljanje pri Štefanu v Žiri okoli leta 1925. Dobivale so se od sv. Martina (11. novembra) do velike noči. "Klekljalo se je zmeraj pozno v noč. Najmanj do polnoči ali do ene ponoči. Zjutraj pa se je že spet pričelo ob osmih. Med klekljanjem se je prepevalo narodne in nabožne pesmi. /.../ V predpustnem času se je tudi malo zaplesalo. /.../ Tak ples se je imenoval bal in se je raztegnil še pozno v noč."⁷⁵ Hrani Loški muzej Škofja Loka.

"Spinning" – a lacemaking get-together at Štefan's in Žiri around 1925. Get-togethers took place from St Martin's Day (November 11) to Easter. "Lacemaking would always be done until late at night. At least until midnight or one in the morning. Then we started again at eight. While making lace, lace makers would sing folk or religious songs. /.../ During the pre-carnival period, lace makers would do some dancing as well. /.../ Such a dance was called a ball and would last late into the night."⁷⁵ Kept by the Škofja Loka Museum.

11 - Otroci od petega leta naprej, deklice in dečki, so s klekljanjem prispevali k družinskemu proračunu. Hrani Marija Tratnik, Žiri.

Children aged five and older, both girls and boys, contributed to the family budget by making bobbin lace. Kept by Marija Tratnik, Žiri.

⁷⁵ Naglič, Na Žirovskem nekoč, str. 102. / Naglič, Na Žirovskem nekoč, p. 102.

13 Spisak svijih škola državnih i privatnih koje se nalaze na toj školskoj teritoriji.

NAZIV ŠKOLE	POD ČIJIM JE NADZOROM?	KO IZDRŽAVA?
Državna čipkarska šola	Komunističko-razredni učiteljski svetovi in ženske stavilnice šole v Žireh	Država

Polpis, 27. marca 1936. *Škofja Loka*

Pravni svet
Škofja Loka
Škofja Loka

Pravni svet
Škofja Loka
Škofja Loka

DRŽ. OSREDNJI ZAVOD ZA ŽENSKI DOMAČI OBRT
 V LJUBLJANI, NOVI TRG 4

Vljudno vabimo k ogledu
**najbolj dragocenih
 čipkarskih del**
 ki so razstavljeni na

**Obrtno-industrijski razstavi v Škofji Loki
 od 12. julija do 18. julija 1936**

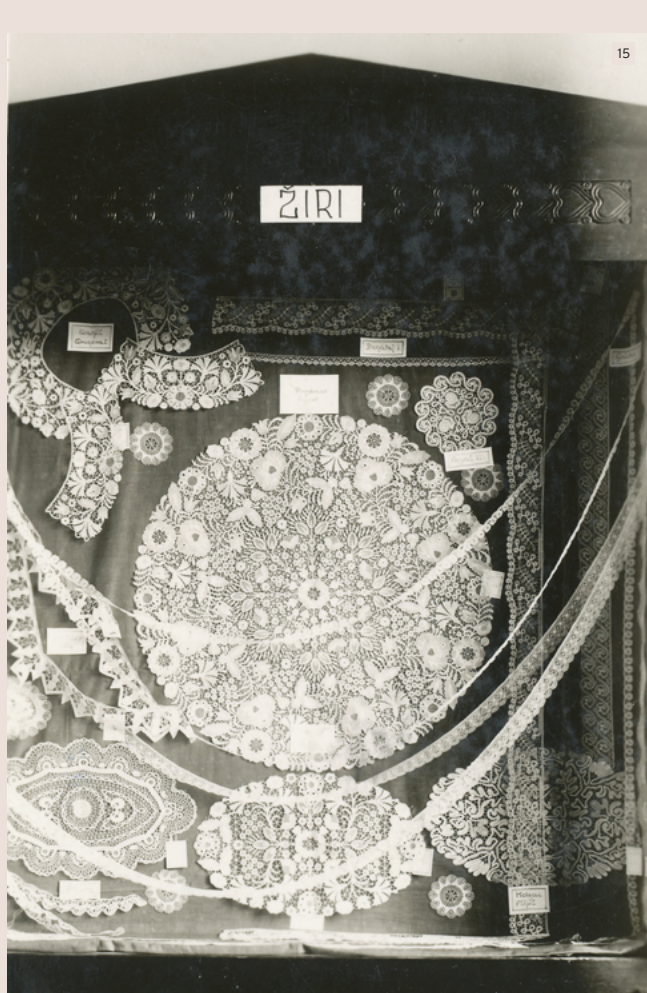
Opozarjamo, da se odpošljejo dela takoj po razstavi v inozemstvo in jih ne bode več mogoče videti. Ta dela naj dokažejo, da so čipkarske šole potrebne in kaj lahko šolana čipkarica doseže.

Izdelki so bili izdelani v čipkarski šoli v Železnikih in v čipkarski šoli v Žireh.

Patrijska dolžnost je torej podpirati naše obmejne rojakinje z naročili, ne pa tuja ročna dela uvažati. Naša dela so dovolj lepa, dovolj trpežna in dovolj cenena, tako da lahko vzdrže vsako konkurenco.

Na razpolago so na zavodu vzorci vseh vrst čipk za vsako uporabo. Kdor se noče zadovoljiti z domačimi vzorci, naj zahteva belgijske (bruseljske) ali benečanske! Vse lahko naredijo naše domače - šolane čipkarice.

Vse informacije dobite na razstavi v Škofji Loki ali na zavodu v Ljubljani.

12 - Učenke čipkarske šole v Žireh z učiteljico Angelco Jesenko pred Staro šolo leta 1936. Na stavbi je napis Državna čipkarska šola. Hrani Loški muzej Škofja Loka.

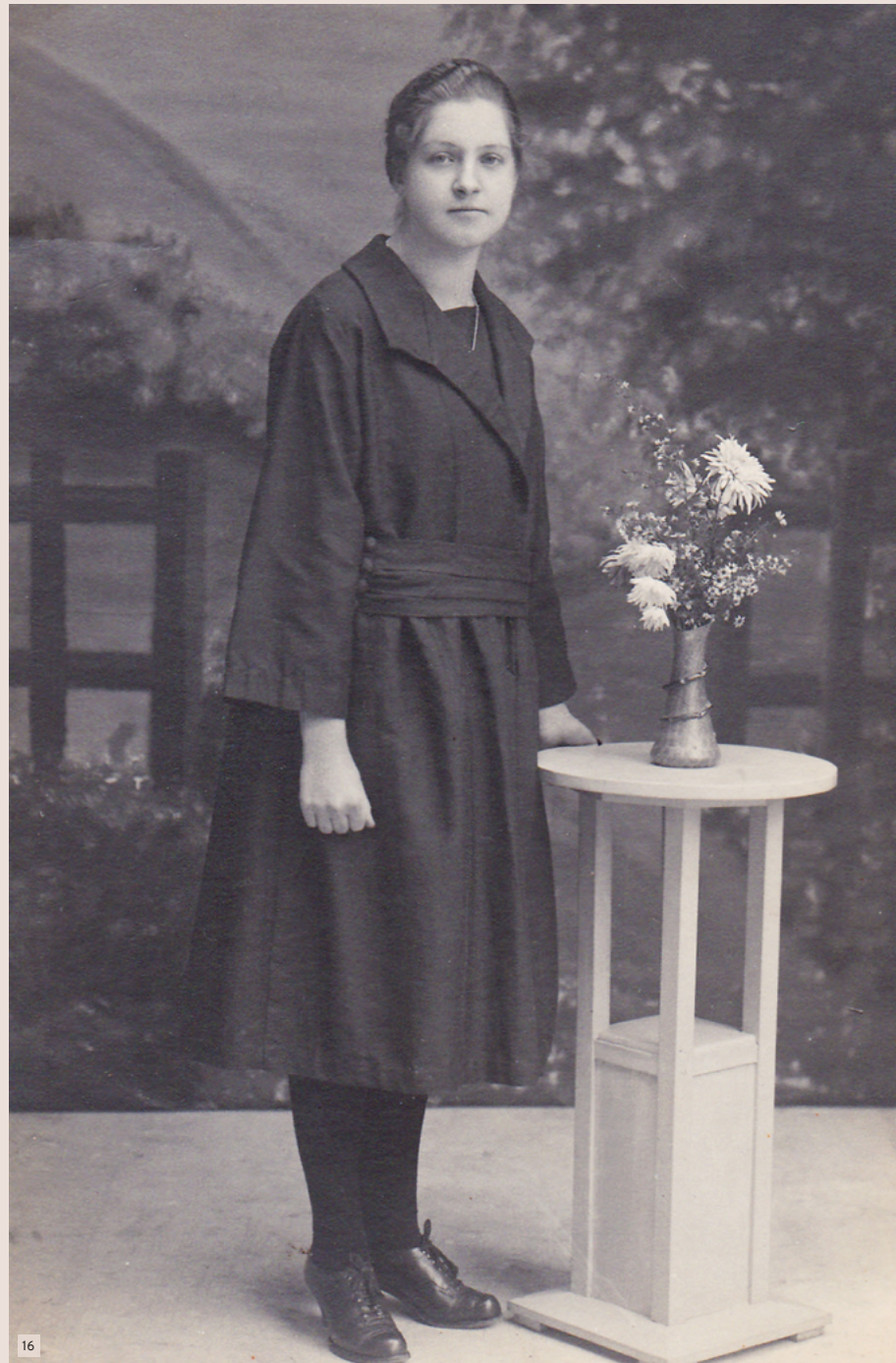
Students of the lacemaking school with their teacher Angelca Jesenko in front of the Old School in 1936. The building carries the sign State Lacemaking School. Kept by the Škofja Loka Museum.

13 - Čipkarsko šolo Žiri oz. Državno čipkarsko šolo v Žireh je financirala država, 1929. Hrani Slovenski šolski muzej.

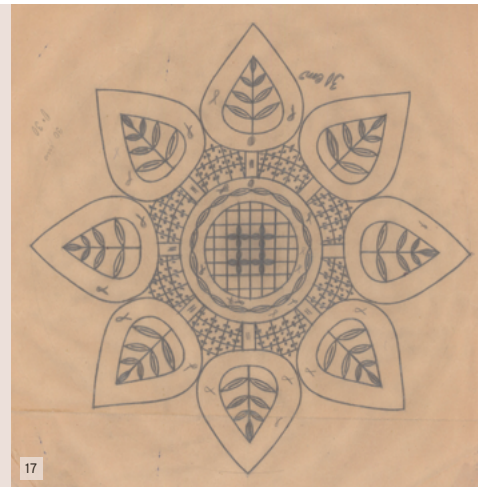
The Žiri Lacemaking School or the State Lacemaking School in Žiri was funded by the state, 1929. Kept by the Slovenian School Museum.

14, 15 - Razstavna vitrina Čipkarske šole Žiri na obrtno-industrijski razstavi v Škofji Loki leta 1936. Na sredini je čipka "Gorenjski šopek", naklekljana po predlogi slikarja, skladatelja in pedagoga Saša Šantla, ki je v čipko prenašal motive vezenin slovenskih peč. Hrani Loški muzej Škofja Loka.

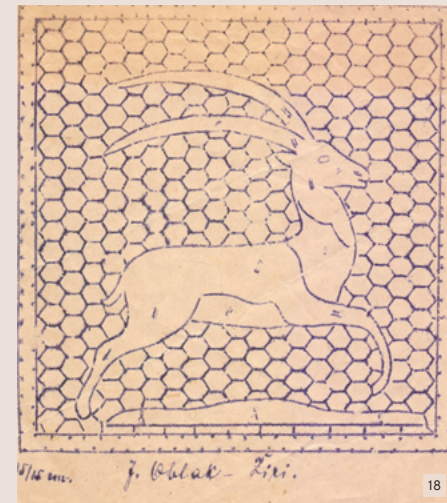
A display cabinet of the Žiri Lacemaking School at the craft and industry exhibition which took place in Škofja Loka in 1936. In the middle there is a piece of lace entitled "Bouquet of the Gorenjska region" which was made based on a pattern created by Sašo Šantel, a painter, composer and teacher, who brought the motifs from the bonnets of Slovenia's folks costumes to the world of lace. Kept by the Škofja Loka Museum.

16

17

18

19

20

21

16 - Frančiška Giacomelli, por. Gantar (1905–1990). Hrani Kristina Slabe, Žiri.

Hči Kristina Slabe se spominja: "Leta 1920 je bila postavljena meja in se papircev iz Idrije ni več dobilo. Zato je Pavla Močnik začela mamo naštimavat, naj začne risat vzorce. Sčasoma je klekljanje čisto opustila in je risala vzorce za večino žirovskih trgovcev, za posamezne klekljarice ali po želji kupca. Narisala je željeno mero in nanašala notri vzorčke. Risala je prostoročno, z mehkim svinčnikom, da je lahko zradirala. Za "mušter" je imela izrisano samo satovje v raznih velikostih. Mama je našo ekonomijo gor držala. Ko je bilo veliko dela, je ata ribal tla, pomival posodo, postlal posteljo, nanosil drva. Kuhala je pa mama, se ji je zdel, da s tem največ privarčuje. Ker so kmečke ženske pozimi več klekljale, je papirce zamenjala za krvavico, godlo, žlico masti, jajčka."

Frančiška Giacomelli, married name Gantar (1905–1990). Kept by Kristina Slabe, Žiri.

Her daughter Kristina Slabe recalls: "In 1920 the border was put in place and it was no longer possible to obtain patterns from Idrija. Therefore, Pavla Močnik started encouraging her mum to begin drawing the patterns. Eventually she abandoned lacemaking completely and drew patterns for most of the Žiri merchants, individual lace makers or according to clients' wishes. First, she drew the desired dimensions of the paper and then inserted the patterns in it. She drew them in her own hand using a soft-lead pencil so she could erase it. She only had honeycomb ground in various sizes prepared as an example of a pattern. Our mum was the breadwinner. When she had a lot of work, it was our father who cleaned the floor, did the dishes, made the beds and brought firewood. It was mum who did the cooking because she thought this was the best way to make the most savings. Since rural women did some more lacemaking in winter, she exchanged patterns for blood sausage, black pudding stew, a spoonful of fat, eggs."

17 - Vzorec, "papirc" za klekljano čipko, ki ga je narisala Frančiška Giacomelli, por. Gantar, p. d. Bendetova. Zasebna last.

A bobbin lace pattern known as a "papirc" which was drawn by Frančiška Giacomelli, married name Gantar, familiarly known as Bendetova. Privately owned.

18 - Vzorec, "papirc" za klekljano čipko, ki ga je narisal Janez Oblak, p. d. Strojarijev. Hrani družina Alfonza Zajca, Žiri.

A bobbin lace pattern known as a "papirc" which was drawn by Janez Oblak, familiarly known as Strojarijev. Kept by the family of Alfonz Zajec, Žiri.

19 - Vzorec, "papirc" za klekljano čipko trgovca A. Primožiča, ki ga je narisal Danijel Primožič, p. d. Primožičev Dane. Zasebna last.

A bobbin lace pattern known as a "papirc" of the merchant Anton Primožič which was drawn by Danijel Primožič, familiarly known as Primožičev Dane. Privately owned.

20 - Vzorec, "papirc" za klekljano čipko trgovca Dragotina Lapajnet, ki ga je verjetno narisala Tatjana Lapajne. Zasebna last.

A bobbin lace pattern known as a "papirc" of the merchant Dragotin Lapajne which was probably drawn by Tatjana Lapajne. Privately owned.

21 - Vzorec, "papirc" za klekljano čipko, ki ga je narisal Josip Žakelj, p. d. Balčkov. Zasebna last.

A bobbin lace pattern known as a "papirc" which was drawn by Josip Žakelj, familiarly known as Balčkov. Privately owned.

22

23

22 - Žirovski krošnjari v Dubrovniku pred letom 1941. Na sredini sta Apolonija in Štefan Šorli. Hrani Kristina Slabe, Žiri.

Peddlers from Žiri in Dubrovnik, before 1941. Standing in the middle are Apolonija and Štefan Šorli. Kept by Kristina Slabe, Žiri.

23 - Jože Žakelj prodaja čipke v Makarski, 1934. Hrani družina Žakelj, Žiri.

Jože Žakelj selling lace in Makarska, 1934. Kept by the Žakelj family, Žiri.

Klekljarica: Hilda Pečelin, 2018

Avtor vzorca: Janez Oblak

Tehnika: platno, platno z verižico, ribice, kitice, male smrekice, pajki

Foto: Aleš Kacin

Lace maker: Hilda Pečelin, 2018

Author of the pattern: Janez Oblak

Technique: cloth stitch, cloth stich with chain, leaf tallies, plaits, little spruce trees, spiders

Photo: Aleš Kacin

Klekljarica: Majda Cankar, 2014
Avtor vzorca: podjetje DOM Ljubljana
Tehnika: platno, sukani ris, polpremet, satovje, kvadratne ribice, različne polnitve
Foto: Aleš Kacin

Lace maker: Majda Cankar, 2014
Author of the pattern: DOM Ljubljana
Technique: cloth stitch, double stitch, half-stitch, honeycomb ground, square tally, different fillings
Photo: Aleš Kacin

Klekljanje čipk v času Socialistične federativne republike Jugoslavije (1945–1991)

“... da se čipkarski izdelki, ako ravno so to izdelki socialno najšibkejših plasti našega ljudstva, tretirajo kot luksuzni predmet in kot tak je podvržen 30% davku na promet proizvodov. /.../ ... preko 100 (čipkaric, op. a.), ki živijo izključno od prodaje čipk, nima pravice do socialnega zavarovanja oz. jim pri uveljavljanju let za pokojnino niso priznana leta, ki so jih pridobila pri tem delu, v osnovo za pokojnino.”⁷⁶

⁷⁶ Kopač, Žirovski horuk v nove čase, slika št. 247.

Po 2. svetovni vojni je bil ukinjen Državni osrednji zavod za žensko domačo obrt. Njegovo poslanstvo, produkcijo in prodajo umetno-obrtnih izdelkov je leta 1946 nadaljeval Državni prodajni zavod za domačo in umetno obrt v Ljubljani, ki se je kasneje preimenoval v Trgovsko podjetje za domačo in umetno obrt – DOM Ljubljana. V Idriji, ki je ponovno združena z matično domovino, leta 1956 ustanovijo Čipko Idrija. Trgovino s čipko sta tako obvladovali dve konkurenčni podjetji: DOM Ljubljana in Čipka Idrija.⁷⁷

Na lokalnem nivoju je septembra leta 1945 skrb za čipko prevzela Čipkarska zadruga Žiri, ki je nastala na pobudo Vide Zajc iz Žirov in Daliborja Lapajneti z Dobračeve. Vanjo je bilo včlanjenih 800 klekljaric. Zadruga je skrbela za nabavo materiala in drugih potrebščin za klekljanje, strokovno izobrazbo svojih članov,

predvsem “naraščaja”, in prodajo čipk. Leta 1947 je organizirala prvi čipkarski festival v Žireh. S svojim delom je zadruga prenehala leta 1948, ko je bil v okviru Kmetijske zadruge Žiri ustanovljen Čipkarski odsek, ki ga je vodila Ivanka Istenič.⁷⁸

Za promocijo klekljane čipke je DOM Ljubljana v sodelovanju s Kmetijsko zadrugo, Čipkarski odsek Žiri, 7. septembra 1952 v Žireh organiziral prvi čipkarski festival v Sloveniji. Prijavilo se je okoli 4500 klekljaric iz Idrije (2500) in loškega območja (1980). Na tekmovanju so zmagali Železniki, drugo mesto so si delile Idrija in Žiri.⁷⁹ Po drugi svetovni vojni je bila prodaja čipk zaradi pomanjkanja sukanca in centralizacije trgovine v Beogradu zelo otežkočena. Čipkarska zadruga Žiri je sprva čipke prodajala preko podjetja Primorje Export in trgovcev s čipkami.⁸⁰ S prodajo čipk

je vse do nacionalizacije podjetja A. Primožič leta 1952 nadaljeval tudi Danijel Primožič.⁸¹

Po ustanovitvi podjetja DOM Ljubljana leta 1946 je Čipkarska zadruga Žiri vse čipke prodala preko omenjenega podjetja. Po odprtju mej na zahod leta 1948 je DOM začel izvažati čipke v zahodno Evropo, ZDA in Kanado, uvažal pa je belgijski sukanec. Leta 1952 je odprl svojo odkupno postajo tudi v Žireh.⁸²

Svojo poslovalnico je leta 1956 v Žireh odprlo tudi obrtno podjetje Čipka Idrija,⁸³ ki je čipke odkupovalo vse do 90. let 20. stoletja. Izvažalo jih v Italijo, Kanado, Švico, Nemčijo in vsa večja evropska mesta.⁸⁴

Obe podjetji sta klekljarice oskrbovali z vzorci in s sukancem ter odkupovali čipke preko čipkarskih zadrug in lastnih odkupnih postaj. Konec osemdesetih let 20. stoletja je bil DOM Ljubljana ukinjen. Klekljarice so svoje čipke še naprej prodajale Čipki Idrija. Za omenjeno podjetje jih je v 80. letih 20. stoletja klekljalo še okoli 250, leta 1990 pa okoli 175.⁸⁵ Podjetnejše med njimi so jih same nosile prodajat v Trst in Gorico v Italiji.⁸⁶

V 60., 70., 80. letih 20. stoletja je klekljalo vse manj žensk, saj je bil zaslužek od prodaje čipk majhen in včasih negotov. Raje so se zaposlovale v tovarni Alpina, kjer so poleg višje plače za krajši delavni čas bile še socialno zavarovane. Klekljale so predvsem v prostem času, da so zaslužile denar za “priboljške”. Med počitnicami so klekljali tudi nekateri šolarji in si tako prislužili denar za šolske potrebščine.⁸⁷

Strokovno izobraževanje na republiškem nivoju je izvajala novo-ustanovljena Šola za umetno obrt v Ljubljani (1946–1962/63). Bodoče dijakinje so za vpis na šolo morale opraviti sprejemni izpit, na katerem so med drugim predstavile svoje risarske in klekljane izdelke. Šolo sta zaključili dve Žirovki: Marija Andreja Kavčič

(1942–), ki je diplomirala leta 1961, in Marija Trček, kasneje por. Albreht (1943–2020), ki je diplomirala leta 1962.⁸⁸

Na lokalnem nivoju je svoje delo neprekinjeno nadaljevala Čipkarska šola Žiri. V poročilu šolske inšpekcije, ki je leta 1949 obiskala Čipkarsko šolo Žiri, piše: “Učenke so vestne, pridne, snažne in delajo vztrajno kot mravlje. Njihovi izdelki so lepi.” Šolo je leta 1949 obiskovalo 52 učenk, ki so bile po starosti razdeljene v dve skupini. Pouk je potekal od ponedeljka do vključno petka v dopoldanskem času od 9. do 11. ure in v popoldanskem od 13.30 do 16. ure, v soboto pa samo v dopoldanskem času. Poučevali sta jih učiteljici Angelca Jesenko - Korenčan in Antonija Primožič.⁸⁹

Po letu 1962 je začela klekljanje poučevati Anda Grošelj. Zanimanja za klekljanje je bilo vse manj, zato so v šoli začeli postopoma opuščati težje tehnike klekljanja. Zadeve so se spremenile z nastopom strokovne učiteljice Marice Albreht, “klekljarske Mari”. S svojo predanostjo, vztrajnostjo in srčnostjo je šolarjem povrnila zanimanje za klekljanje. Ob prihodu je v šolskem letu 1970/71 imela le 32 učencev,⁹⁰ v 80. letih 20. stoletja pa je Čipkarsko šolo Žiri redno obiskovalo od 90 do 124 otrok.⁹¹ Pri delu ji je pomagala tudi učiteljica Julijana Gantar. Učenci so svoje klekljarsko znanje in čipke prikazali npr. na kmečki ohceti v Ljubljani, izseljenskem pikniku v Škofji Loki, obrtnem sejmu v Celju in drugih prireditvah.⁹²

⁷⁷ Ferle, Ljubljana in razvoj klekljane čipke na Slovenskem, str. 149.

⁷⁸ Kopač, Žirovski horuk v nove čase, slika št. 247.

⁷⁹ Račič, Slovensko čipkarstvo s posebnim ozirom na Škofjeloško območje, str. 138.

⁸⁰ Kopač, Žirovski horuk v nove čase, slika št. 247.

⁸¹ Primožič, Podjetje A. Primožič in klekljana čipka, str. 52.

⁸² Ferle, Ljubljana in razvoj klekljane čipke na Slovenskem, str. 149.

⁸³ Rus, Klekljanje kot vir zaslužka na Idrijskem v 20. stoletju, str. 213.

⁸⁴ Prav tam, str. 210, 212.

⁸⁵ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, str. 60.

⁸⁶ Stanonik, Čipkarstvo v Žirovski kotlini, str. 194.

⁸⁷ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, str. 59.

⁸⁸ Ferle, Klekljana čipka, enim drobiž, drugim prestiž, str. 83 in 85.

⁸⁹ Slovenski šolski muzej, Poročilo o Čipkarski šoli Žiri, 1949, str. 3.

⁹⁰ Albreht, Čipkarska šola včeraj in danes, str. 3.

⁹¹ Kokalj, Peternel, 100 let Čipkarske šole v Žireh, str. 12.

⁹² Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, str. 60–61.

leto	Skupni dohodek klekljarjev odkupne postaje DOM Ljubljana v Žireh	Skupni dohodek klekljarjev odkupne postaje DOM Ljubljana v Žireh iz območja Žirov	Skupni dohodek klekljarjev odkupne postaje DOM Ljubljana v Žireh izven območja Žirov	Skupno število klekljarjev odkupne postaje DOM Ljubljana v Žireh	Število klekljarjev odkupne postaje DOM Ljubljana v Žireh iz območja Žirov	Povprečen letni dohodek na klekljarja na Žirovskem
1956	15.735.920 din 100 %	13.620.732 din 86,56 %	2.115.188 din 13,44 %	1003 100 % od tega 30 moških	854 85 %	15.949,30 din ali 345,2 kg pšenice 1 kg pšenice = 46,20 din
1959	11.299.889 din 100 %	9.437.087 din 83,51 %	1.862.802 din 16,49 %	543 100 % od tega 10 moških	440 81,3 %	21.448 din ali 491,9 kg pšenice 1 kg pšenice = 46,40 din*

*Cena pšenice v posameznih letih: https://www.stat.si/doc/letopis/1964/1964_21.pdf, str. 350.

Tabela prikazuje skupni dohodek klekljarjev in skupni dohodek klekljarjev iz območja Žirov, ki so čipke oddajali odkupni postaji **DOM Ljubljana v Žireh**; skupno število klekljarjev, ki so poslovali z omenjeno odkupno postajo, ter število klekljarjev iz žirovskega območja in povprečni letni dohodek klekljarja na Žirovskem za leti 1956 in 1959. Kot je razvidno iz tabele se je število klekljarjev, ki so sodelovali z omenjeno odkupno postajo, od leta 1956 do 1959 skoraj prepolovilo. Temu je verjetno botrovalo tudi odprtje poslovalnice obrtnega podjetja Čipka Idrija leta 1956 v Žireh. Hrani ZAL, Enota v Škofji Loki.⁹³

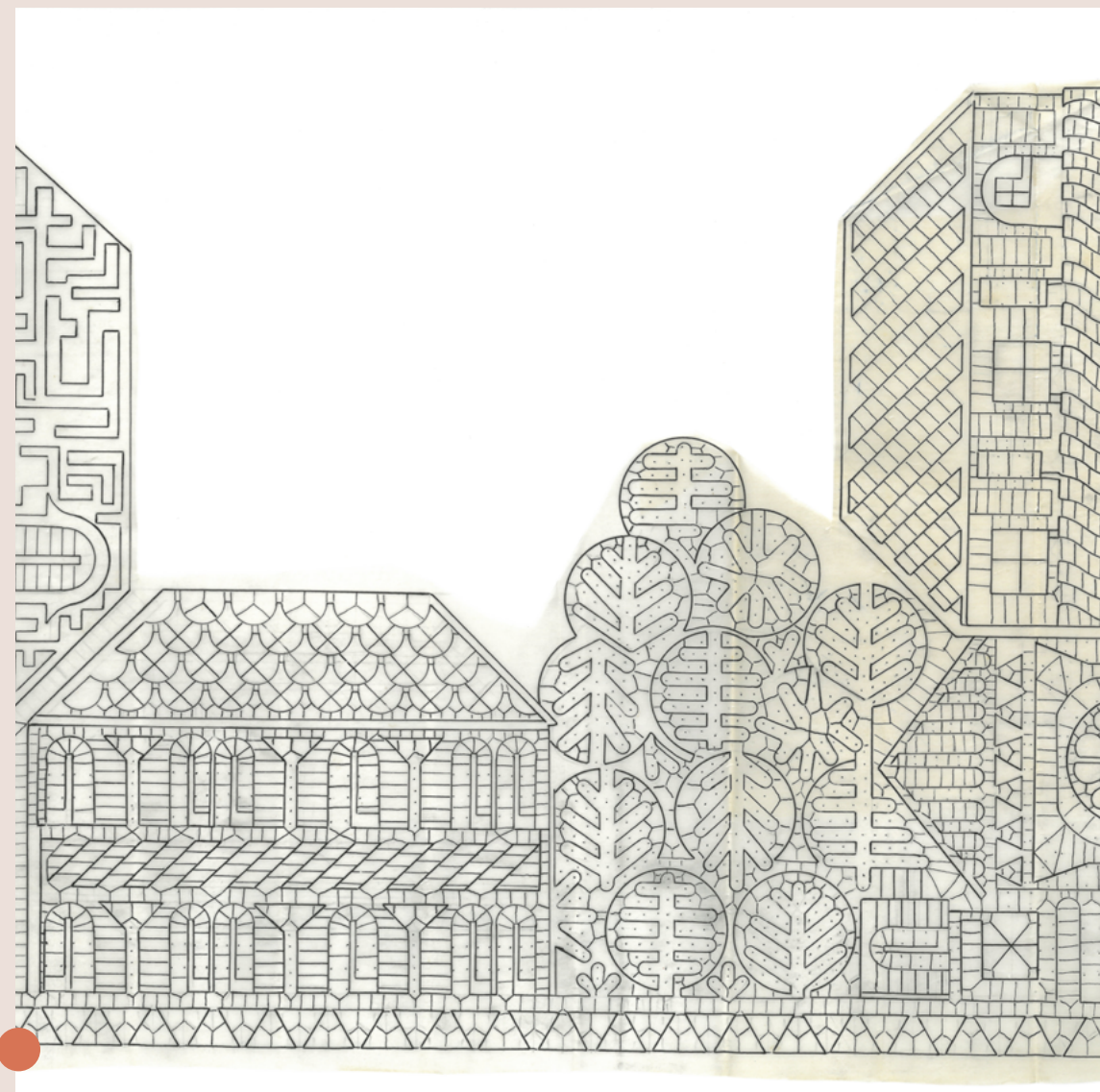
⁹³SI_ZAL_ŠKL/0031, Uprava za dohodke pri ObLo Žiri (1951-1962), t. e. 3, a. e. 35.

leto	Število klekljarjev odkupne postaje Čipka Idrija v Žireh	Odstotek glede na celotno število klekljarjev Čipke Idrija	Skupen dohodek klekljarjev poslovalnice Čipka Idrija v Žireh	Odstotek glede na skupen dohodek vseh klekljarjev podjetja Čipka Idrija	Povprečni letni dohodek klekljarjev poslovalnice Čipka Idrija v Žireh
1959	578	21,3 %	22.366.837 din	27 %	38.696 din ali 833,9 kg pšenice 1 kg pšenice = 46,40 din
1960	659	20,31 %	21.633.047 din	24,2 %	34.392 din ali 696,2 kg pšenice 1 kg pšenice = 49,40 din
1961	666	19,43 %	21.722.814 din	23,4 %	32.617 din ali 615,4 kg pšenice 1 kg pšenice = 53 din
1962	666	19,43 %	18.687.123 din	20,1 %	28.329 din ali 480,1 kg pšenice* 1 kg pšenice = 53 din

*Cena pšenice v posameznih letih: https://www.stat.si/doc/letopis/1964/1964_21.pdf, str. 350.

Tabela prikazuje število klekljarjev, ki so svoje čipke oddajali odkupni postaji **Čipka Idrija v Žireh**, njihov skupni in povprečni letni zaslužek na enega klekljarja v letih od 1959 do 1962. Hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Idriji. Če primerjamo povprečni letni dohodek na klekljarja na odkupni postaji Dom Ljubljana v Žireh (21.448 din) in na odkupni postaji Čipka Idrija v Žireh (38.696 din) leta 1959, je razvidno, da so Žirovci več čipk prodali podjetju Čipka Idrija.⁹⁴

⁹⁴SI_ZAL_IDR/00219, Čipka Idrija, t. e. 13, a. e. 181; bilance 1956-1962.

Vzorec za čipko Baročna Ljubljana, ki jo je za svoje zaključno delo na Šoli za umetno obrt v Ljubljani izrisala in naklekljala Marica Trček, por. Albreht. Hrani Loški muzej Škofja Loka.

A detail from the Baroque Ljubljana lace pattern which was drawn and made by Marica Trček (married name Albreht) as part of her final project at the School of Artisanal Crafts in Ljubljana. Kept by the Škofja Loka Museum.

Bobbin lacemaking under the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (1945–1991)

“... that lace products, even though they are produced by socially most disadvantaged groups, are considered luxurious items and as such are subject to a 30% turnover tax. /.../ more than one hundred (lace makers, author’s note) that live exclusively from selling lace have no social security rights, and years during which they made lace do not count as qualifying years for a pension ...”⁹⁵

⁹⁵ Kopač, Žirovski horuk v nove čase, photo no. 247.

After World War II, the National Central Institute of Women's Handicraft was abolished. In 1946, its mission, the manufacture and sale of artisan products, was taken over by the National Sales Institute for Home and Art Trade from Ljubljana, which was later renamed the Home and Art Trade Company (DOM Ljubljana). In Idrija, which was returned to its homeland, the company Čipka Idrija was founded in 1956. Lace trade was thus dominated by two competing companies: DOM Ljubljana and Čipka Idrija.⁹⁶

At a local level, it was the Žiri Lacemaking Cooperative that took charge of the lacemaking trade in 1945. The cooperative was founded at the initiative of Vida Zajc from Žiri and Dalibor Lapajne from Dobračeva. It counted 800 members. They were in charge of supplies, the professional education of their members, especially new ones, and sales of the lace. In 1947 they organised the very first lace festival in Žiri. The Cooperative stopped operating in 1948 when a Lacemaking Division, run by Ivanka

Istenič, was founded under the auspices of the Žiri Agricultural Cooperative.⁹⁷

In cooperation with the Žiri Lacemaking Division within the Agricultural Cooperative, DOM Ljubljana organised the very first lace festival in Žiri, which took place on 7 September 1952. Around 4500 lace makers from Idrija (2500) and the Škofja Loka region (1980) registered for the festival. The town of Železniki won, while Idrija and Žiri came joint second.⁹⁸

After World War II, sales of lace faced difficulties owing to the lack of thread and centralised trade in Belgrade. At first, the Žiri Lacemaking Cooperative sold lace through the company Primorje Export and lace merchants.⁹⁹ Danijel Primožič also continued the tradition of lace trade until 1952 when the company A. Primožič was nationalised.¹⁰⁰

After the founding of DOM Ljubljana in 1946, the Žiri Lacemaking Cooperative would sell the lace through this company. When the borders to the West opened in 1948, DOM Ljubljana started exporting lace to Western Europe, the USA and Canada, and importing thread from Belgium. In 1952, they also opened their collection station in Žiri.¹⁰¹

In 1956, the company Čipka Idrija¹⁰² also opened a branch in Žiri. They bought lace from lace makers until the 1990s. Lace was exported to Italy, Canada, Switzerland, Germany and all major European cities.¹⁰³

Both companies supplied lace makers with patterns and thread and bought lace from them either through lacemaking cooperatives or their own collection stations. At the end of the 1980s, DOM Ljubljana was abolished. Lace makers continued to sell their products to Čipka Idrija. In the 1980s around 250 workers made lace for the aforementioned company and in 1990, 175.¹⁰⁴ The more enterprising among them would sell it in Trieste or Gorizia in Italy.¹⁰⁵

In the 1960s, 70s and 80s, the number of lace makers was gradually decreasing because the earnings were poor and sometimes uncertain. They preferred to work at the Alpina shoe factory where, apart from better pay for shorter working hours, they also had social security. They did most of the lacemaking in their free time to earn some extra money for “treats”. During the school holidays, some students would also do lacemaking to earn money for school supplies.¹⁰⁶

Professional education was provided by the newly founded Art Trade School in Ljubljana of the time (1946–1962/63). Prospective students had to pass an entrance examination to be admitted to the school. Among others, they had to demonstrate their drawings and bobbin lace products. Two Žiri women finished the school: Marija Andreja Kavčič (1946–) who graduated in 1961 and Marija

Trček (1943–2020), married name Albreht, who graduated in 1962.¹⁰⁷

At a local level, the Žiri Lacemaking School operated on a continuous basis. The 1949 report of the school inspection reads as follows: “*Students are diligent, well-mannered, neat and persistent. Their products are beautiful.*” In 1949, the school was attended by 52 students divided into two groups by age. Classes were held from Monday to Friday from 9 to 11 AM and from 1.30 to 4 PM. On Saturdays, classes were held only in the morning. Students were taught by Angelca Jesenko-Korenčan and Antonija Primožič.¹⁰⁸

After 1962, Anda Grošelj started teaching bobbin lacemaking. With interest in bobbin lace declining, the school discontinued some of the more complex techniques of bobbin lacemaking. The situation changed with the arrival of the teacher Marica Albreht, known as “lacemaking Mari”, who through her dedication and courage revived the students’ interest in lacemaking. When she arrived in 1970/71, she only had 32 students¹⁰⁹, while in the 1980s as many as 90–124 children attended the school.¹¹⁰ Julijana Gantar assisted her in teaching. Students showed their skills in lacemaking e.g., at a rural wedding in Ljubljana, at an expatriate picnic in Škofja Loka, at a trade fair in Celje, etc.¹¹¹

⁹⁶ Ferle, Ljubljana in razvoj klekljane čipke na Slovenskem, p. 149.

⁹⁷ Kopač, Žirovski horuk v nove čase, photo no. 247.

⁹⁸ Račič, Slovensko čipkarstvo s posebnim ozirom na Škofjeloško območje, p. 138.

⁹⁹ Kopač, Žirovski horuk v nove čase, photo no. 247.

¹⁰⁰ Primožič, Podjetje A. Primožič in klekljana čipka, p. 52.

¹⁰¹ Ferle, Ljubljana in razvoj klekljane čipke na Slovenskem, p. 149.

¹⁰² Rus, Klekljanje kot vir zaslužka na Idrijskem v 20. stoletju, p. 213.

¹⁰³ Ibid, pp. 210, 212.

¹⁰⁴ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, p. 60.

¹⁰⁵ Stanonik, Čipkarstvo v Žirovski kotlini, p. 194.

¹⁰⁶ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, p. 59.

¹⁰⁷ Ferle, Klekljana čipka, enim drobiž, drugim prestiž, pp. 83 and 85.

¹⁰⁸ Kept by the Slovenian School Museum, Report on the Žiri Lacemaking School, 1949, p. 3.

¹⁰⁹ Albreht, Čipkarska šola včeraj in danes, p. 3.

¹¹⁰ Kokalj, Peterne, 100 let Čipkarske šole v Žireh, p. 12.

¹¹¹ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, p. 60–61.

year	Total income of lace makers delivering their products to the DOM Ljubljana collection station in Žiri	Total income of lace makers from the Žiri region delivering their products to the DOM Ljubljana collection station in Žiri	Total income of lace makers outside the Žiri region delivering their products to the DOM Ljubljana collection station in Žiri	Total number of lace makers delivering their products to the DOM Ljubljana collection station in Žiri	Number of lace makers from the Žiri region delivering their products to the DOM Ljubljana collection station in Žiri	Average annual earnings of lace maker in the Žiri region
1956	15.735.920 din 100 %	13.620.732 din 86,56 %	2.115.188 din 13,44 %	1003 100 % of which 30 men	854 85 %	15.949,30 din or 345,2 kg of wheat 1 kg of wheat = 46,20 din
1959	11.299.889 din 100 %	9.437.087 din 83,51 %	1.862.802 din 16,49 %	543 100 % of which 10 men	440 81,3 %	21.448 din or 491,9 kg of wheat 1 kg of wheat = 46,40 din*

*Price of wheat by years: https://www.stat.si/doc/letopis/1964/1964_21.pdf, p. 350.

The table shows the total income of lace makers and total income of lace makers from the Žiri region who delivered lace to the collection station of *DOM Ljubljana in Žiri*; it also shows the total number of lace makers who did business with the aforementioned collection station and the number of lace makers from the Žiri region, and the average annual income per lace maker in Žiri for 1956 and 1959.

As can be seen from the table, the number of lace makers who did business with the above-mentioned collection station nearly halved from 1956 to 1959. Among other reasons, this was probably due to the fact that the company Čipka Idrija opened a branch in Žiri in 1956. Kept by the Ljubljana Historical Archives, Škofja Loka Unit.¹¹²

¹¹² SI_ZAL_ŠKL/0031, Uprava za dohodke pri ObLo Žiri (1951-1962), t. e. 3, a. e. 35.

year	Number of lace makers who delivered their products to the Čipka Idrija collection station in Žiri	Percentage of the total number of lace makers making lace for Čipka Idrija	Total income of lace makers making lace for the Čipka Idrija branch in Žiri	Percentage of the total income of all lace makers making lace for Čipka Idrija	Average annual income of a lace maker making lace for the Čipka Idrija branch in Žiri
1959	578	21,3 %	22.366.837 din	27 %	38.696 din or 833,9 kg of wheat 1 kg of wheat = 46,40 din
1960	659	20,31 %	21.633.047 din	24,2 %	34.392 din or 696,2 kg of wheat 1 kg pšenice = 49,40 din
1961	666	19,43 %	21.722.814 din	23,4 %	32.617 din or 615,4 kg of wheat 1 kg of wheat = 53 din
1962	666	19,43 %	18.687.123 din	20,1 %	28.329 din or 480,1 kg of wheat* 1 kg of wheat = 53 din

*Price of wheat by years: https://www.stat.si/doc/letopis/1964/1964_21.pdf, p. 350.

The table shows the number of lace makers who delivered their products to the *Čipka Idrija* collection station in Žiri, and their total and average annual income per lace maker in the years 1959 to 1962. Kept by the Ljubljana Historical Archive, Idrija Unit. If we compare the average annual income per lace maker delivering products to the collection station of DOM Ljubljana in Žiri (21,448 din) and those who delivered products to the collection station of Čipka Idrija in Žiri (38,696 din) by 1959, we see more lace was sold to the company Čipka Idrija.¹¹³

¹¹³ SI_ZAL_IDR/00219, Čipka Idrija, t. e. 13, a. e. 181; balance sheet for 1956-1962.

Čipkarski festival bo 7. sept. v Žireh ²⁵

Slovenske čipke, posebno klekljane »Idrijske čipke« so svetovno znane in važen izvozni predmet. Klekljane čipke se izdelujejo kot domača hišna obrt že par stoletij v okolici Idrije, Žirov, v Poljanski in Selški dolini ter bližnji okolici. Ta hišna obrt je pa tudi važen vir narodnega dohodka, saj ti kraji niti pred vojno niso skoraj poznali beračenja. Fridno in delovno ljudstvo teh okolšev je od rane mladosti do visoke starosti z izdelovanjem klekljanih čipk preživljalo, če tudi skromno, pa vendarle častno sebe in svojce, ki so vsi klekljali. V teh čipkarskih okolših so stalne čipkarške šole, kjer se mladina že od petega leta dalje uči tega pridobitnega dela, seveda na prostovoljni osnovi. Tako je s čipkarstvom bilo odstranjeno marsikatero zlo, kajti bilo je vir stalnega, četrudi majhnega zaslužka.

Klekljane čipke so trpežne, uporabne za osebno in posteljno perilo, kakor tudi za okras stanovanj in oblek. Izdelujejo se v raznovrstnih vzorcih. Kot izvozni predmet so pa tudi važen vir deviz. To delo pa vrši od osvoboditve sem naše izvozno podjetje »Dome« iz Ljubljane, ki bo tudi organiziralo čipkarski festival. Ker so izmed vseh naštetih čipkarskih okolšev Žiri najbolj primeren kraj vsled centralnega položaja svojih okolšev, je bilo odločeno, naj bo festival v Žireh. Namen tega čipkarskega festivala je, da opozori vse ljubitelje na te dragocene ročne izdelke, kakor tudi one, ki še niso dosti seznanjeni z načinom izdelave in visoko vrednostjo teh izdelkov; končno še, da se poživi zanimanje za to panogo hišne obrti, od katere zavisi vsaj skromno preživljanje velikega števila ljudi.

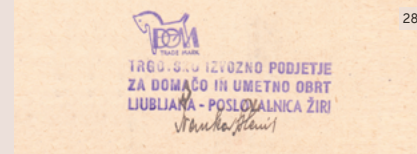
Klub dopisnikov Jesenice

obvešča svoje članstvo, da bo v torek, 2. septembra v prostorih Delavskega kluba pri Jeleni razgovor s sekretarjem Okrajnega komiteja KPS Radovljica tov. Milanom Kristanom in sekretarjem MK KPS tov. Viktorjem Brunom. Pogovor bo med drugim obravnaval delo Partije v radovljiškem okraju v času pred VI. kongresom. Člani kluba dopisnikov naj zato pripravijo vprašanja, na katera bi radi dobili odgovor in naj se tega sestanka ob 17. uri polnoštevilno udeležijo.

Čipkarski festival bo dne 7. septembra. V sindikalni dvorani bo ves dan odprta razstava klekljanih čipk, katere bo nazorno prikazala, kako se te čipke uporabljajo in kakšne vzorce čipk izdelujejo čipkarice teh okolšev. V dvorani Fizikturnega doma bo že dopoldne velik kulturni program, na katerem bo sodeloval tudi mladinski pevski zbor Žirovske gimnazije z izvrstnimi pesmimi domače spevsigre Antona Jobsta in drugimi deli. Sodelovale pa bodo tudi okoliške čipkarke zadruga iz Gorenje vasi, Idrije in tako dalje. Popoldna pa bo poskrbljeno tudi za razvedrilo in zabavo.

Ker je ta prvi čipkarski festival važno vzgojno sredstvo in obenem tudi gospodarsko pomemben, zato se bo organizator festivala, izvozno podjetje »Dome« iz Ljubljane, potrudilo, da bo prireditelj uspela tako v kulturnem kot v gospodarskem pogledu.

Vse ljubitelje lepih ročnih del, kakor tudi vse one, ki ljubijo lepe izlete in prijetno razvedrilo, pa vabimo, da nas 7. septembra obiščejo. Ne bo jim žal.

24 - Skupinsko klekljanje klekljaric s Sela pri Žireh, 1954. Hrani Muzejsko društvo Žiri.

A lacemaking group bringing together lace makers from Selo pri Žireh, 1954. Kept by the Žiri Museum Society.

25 - Vabilo na prvi čipkarski festival v Žireh, 1952.¹¹⁴

Invitation to the first lacemaking festival in Žiri, 1952.¹¹⁴

¹¹⁴ Čipkarski festival bo 7. sept. v Žireh, Gorenjski glas, št. 36, 30. 8. 1952, prva stran. / Lace festival will take place on September 7 in Žiri, Gorenjski glas, vol. 36, 30 August 1952, cover page.

26 - Plakat, ki je vabil na prvi čipkarski festival v Žireh 7. septembra 1952. Oblikoval ga je arhitekt France Ivanšek po naročilu DOM Ljubljana. Hrani Muzej za arhitekturo in oblikovanje.

A poster advertising the first lacemaking festival in Žiri which took place on 7 September 1952. It was designed by architect France Ivanšek upon request of the NCI Ljubljana. Kept by the Museum of Architecture and Design.

27 - Ob lepem vremenu so klekljale tudi na prostem. Na Dobračevi pri Tinček, konec 50. let 20. stoletja. Hrani družina Alfonza Zajca, Žiri.

If the weather was nice, their get-togethers took place outdoors. At Tinček' in Dobračeva, end of the 1950s. Kept by the family of Alfonz Zajec, Žiri.

28 - Logotip podjetja DOM Ljubljana - Poslovalnica Žiri. Hrani ZAL, Enota Škofja Loka.¹¹⁵

A logo of the company DOM Ljubljana - Žiri branch. Kept by the Ljubljana Historical Archives, Škofja Loka Unit.⁷⁷

29 - Logotip Obrtnega podjetja Čipka Idrija. Hrani ZAL, Enota Škofja Loka.¹¹⁶

The logo of the company Čipka Idrija. Kept by the Ljubljana Historical Archives, Škofja Loka Unit.¹¹⁶

¹¹⁵ SI_ZAL_ŠKL/0031, Uprava za dohodke pri ObLo Žiri (1951-1962), t. e. 3, a. e. 35.
¹¹⁶ SI_ZAL_ŠKL/0031, Uprava za dohodke pri ObLo Žiri (1951-1962), t. e. 3, a. e. 35.

30

31

32

30 - Razstava čipk učenk Čipkarske šole Žiri, 1946. Hrani družina Alfonza Zajca, Žiri.

Exhibition of the products made by the students of the Žiri Lacemaking School, 1946. Kept by the family of Alfonz Zajec, Žiri.

31 - Učenne z učiteljico Marico Albreht, "klekljarsko Mari", 1975. Hrani Čipkarska šola Žiri.

Students with their teacher Marica Albreht known as "lacemaking Mari", 1975. Kept by the Žiri Lacemaking School.

32 - Razstava ob 70-letnici Čipkarske šole Žiri, 1976. Hrani Čipkarska šola Žiri.

Exhibition marking the 70th anniversary of the Žiri Lacemaking School, 1976. Kept by the Žiri Lacemaking School.

Klekljarica: Marica Albreht, 2020
Avtor/avtorica vzorca: ni podatka (star vzorec)
Tehnika: platno, polpremet, ribice, kitice, motiv vrtnic
Foto: Aleš Kacin

Lace maker: Marica Albreht, 2020
Author of the pattern: N/R (an old pattern)
Technique: cloth stitch, half-stitch, leaf tallies, plaits, motif of roses
Photo: Aleš Kacin

Klekljanje čipk v času samostojne Republike Slovenije (od leta 1991 naprej)

*Marica Albreht: "Mnoge starejše ženske so mi rekle,
da se jim ne bi zdelo vredno živeti, če ne bi imele klekljanja.
Zame je klekljanje smisel življenja. Dan brez punklja bi bil izgubljen."¹¹⁷*

¹¹⁷ Rant, Dan brez punklja izgubljen, str. 15.

Z ustanovitvijo Republike Slovenije leta 1991 se je povečalo zanimanje za slovensko dediščino in posledično tudi klekljano čipko. Svoja vrata je ponovno odprlo družinsko podjetje A. Primožič 1888, ki v galeriji Hiša klekljanih čipk A. Primožič 1888 v Žireh s svojo dejavnostjo doma in v tujini promovira tradicijo klekljanja čipk na Žirovskem.¹¹⁸ Podjetje/galerijo je desetletja neumorno vodila Milica Primožič (1951–2020).

Žirovci danes klekljajo bolj za lastno veselje kot za prodajo. V želji po medsebojnem druženju ter izpopolnjevanju klekljarskega znanja so na pobudo in z donacijo družine Mirne Logar ustanovili Klekljarsko društvo Cvetke Žiri (v nadaljevanju KD Cvetke Žiri).¹¹⁹ Društvo za svoje člane organizira strokovne ekskurzije, člani pa radi sodelujejo tudi v medgeneracijskih projektih s Čipkarsko šolo Žiri.¹²⁰

Od leta 2007 naprej društvo svoje delo promovira na Slovenskih klekljarskih dnevih v Žireh, na gostovanjih in samostojnih

razstavah članic društva. K sodelovanju vabijo tudi druga klekljarska društva iz Slovenije in zamejstva.

Za Slovenske klekljarske dneve članice društva vsako leto izberejo temo, ki jo s čipkami predstavijo na razstavi. Med odmevnejšimi je bila razstava Evropa v čipki, za katero so naklekljale zastave in grbe vseh držav članic Evropske unije. Razstava je bila najprej predstavljena na 4. Slovenskih klekljarskih dnevih v Žireh leta 2010, nato je gostovala v številnih krajih po Sloveniji in Evropi.¹²¹

Za mednarodno leto gozdov so na pobudo Gozdarskega inštituta Slovenije pripravile razstavo Drevesa v čipki. Zanj so naklekljale dvanajst značilnih vrst slovenskih dreves, njihove liste in plodove. Čipke so bile razstavljene na 5. Slovenskih klekljarskih dnevih v Žireh leta 2011.¹²²

Članice rade posegajo po temah iz zgodovine klekljanja na Slovenskem in lokalne klekljarske dediščine. Za Slovenske klek-

ljarske dneve so napravile čipke po vzorcih DOZ Ljubljana in Šole za umetno obrt v Ljubljani ter po vzorcih domačih risarjev – Frančiške Giacomelli, por. Gantar, in Janeza Oblaka. Vsekakor vsako leto ljubitelje in poznavalce klekljanih čipk na Slovenskih klekljarskih dnevih navdušijo z izbiro teme in svojimi čipkami.

KD Cvetke sodelujejo tudi pri mednarodnih projektih. S klekljaricami iz Slovenije, Hrvaške in Italije so naklekljale čipke za oltarni prt cerkve Marije Pomagaj na Brezjah. Od skupno 669 čipk so jih Žirovke izdelale več kot 50.¹²³ Prav tako so se žirovske klekljarice priključile projektu izdelave oltarnega prta za Marijino svetišče v Lurdu, v Franciji. Poleg že prej omenjenih so se jim pridružile še klekljarice iz Francije, Avstrije, Nemčije, Slovaške, Malte, Nove Zelandije, Japonske in Argentine.¹²⁴

Leta 2010 so klekljarska društva na Loškem, Cvetke Žiri, Deteljica Gorenja vas in Turistično društvo Železniki, ustanovila blagovno znamko Čipke dežele Kranjske.¹²⁵

S svojim delom nadaljuje tudi Čipkarska šola Žiri. Po osamosvojitvi Slovenije je s poučevanjem vse do svoje upokojitve leta 1997 nadaljevala Marica Albreht. Pri delu ji je nekaj let pomagala Mojca Poljanec. Po upokojitvi je njeno mesto zasedla Branka Grošelj, ki poučuje še danes. Pri delu ji je eno leto pomagala Mojca Kavčič.¹²⁶

V omenjenem času je Čipkarska šola Žiri praznovala že svojo 100. in 110. obletnico neprekinjenega delovanja. Ob 100-letnici Čipkarske šole Žiri (leta 2006) je izšla bogata monografija z naslovom Bele stezice v vrtincih življenja. V njej ddr. Marija Stanonik predstavi čipko v slovenski besedni umetnosti, dr. Tadeja Primožič zgodovinski razvoj klekljane čipke na Žirovskem, Franc Temelj pa v poglavju Odslikave pridnih rok objavi fotografije stotih klekljanih čipk.

Ob svoji 110-letnici (2016) je šola s projektom Živeti čipko želela predstaviti žirovsko čipko kot stalno spremljevalko vsakdanjega življenja Žirovcev v prepletanju tradicije s sodobnostjo.

Učenci so zbrali žirovske legende, za katere je Vida Kejžar izrisala vzorce, nato pa so jih skupaj z izkušenimi klekljaricami naklekljali.

Čipkarska šola Žiri, ki jo obiskuje do 140 učencev, ima pomembno vlogo pri posredovanju slovenske klekljarske dediščine mlajšim rodovom. Poleg učenja klasičnih tehnik klekljanja učiteljica Branka Grošelj učno snov prepleta še s sodobnimi digitalnimi tehnikami in medgeneracijskim sodelovanjem. Leta 2019 je skupaj s Petro Cankar za svoje učence pripravila Klekljarski priročnik 1, kjer so vzorci narisani po klekljarski mednarodni barvni skali. Učenci s svojimi deli redno sodelujejo na razstavah in turističnih prireditvah, na domačih in mednarodnih tekmovanjih pa posegajo po najvišjih mestih.¹²⁷

Klekljarsko društvo Cvetke Žiri in Čipkarska šola Žiri sta med nosilci znanja in veščin enote *Klekljanje slovenske čipke, ki je vpisana v Register nesnovne kulturne dediščine Slovenije (2015)*.¹²⁸ Z vpisom Klekljanja slovenske čipke v register žive dediščine so avtorji vzorcev za klekljano slovensko čipko in klekljarice za svoje delo dobili potrditev in utemeljeno razpoznavnost, ki jih postavlja v enakovreden položaj in ob bok idrijski čipki.

Največje priznanje je slovensko in žirovsko klekljanje doseglo z vpisom *Klekljanja čipk v Sloveniji na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva leta 2018*. Vpis je pomembno priznanje in obveza za nadaljnje delo vsem organizacijam in posameznikom, ki se s klekljanjem strokovno ukvarjajo, ter tisočim anonimnim klekljaricam, ki večino klekljanja ohranjajo živo skozi stoletja zaradi potrebe po preživetju in ljubezni do čipke.

¹¹⁸ Primožič, Podjetje A. Primožič in klekljana čipka, str. 53.

¹¹⁹ Mlinar idr., Sprehod skozi 10 let, str. 3.

¹²⁰ Albreht, Ustvarjajmo skupaj, str. 5.

¹²¹ Mlinar idr., Sprehod skozi 10 let, str. 28–31.

¹²² Prav tam, str. 34, 79.

¹²³ Mlinar idr., Sprehod skozi 10 let, 58.

¹²⁴ Zupan, Tanja idr., Klekljan oltarni prt za Lurd, str. 67.

¹²⁵ Mlinar idr., Sprehod skozi 10 let, str. 32.

¹²⁶ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, str. 62.

¹²⁷ Grošelj, Cankar, Klekljarski priročnik 1, 2019, str. 9.

¹²⁸ Enota “Klekljanje slovenske čipke” je pod številko EID 2 – 00040 (24. 5. 2015) vpisana v Register žive kulturne dediščine Slovenije. Nosilci, ki skrbijo za ohranjanje klekljane slovenske čipke kot žive dediščine so Čipkarska šola Žiri, Čipkarska šola Železniki, Klekljarsko društvo Cvetke Žiri, Turistično društvo Železniki, klekljarska sekcija, Klekljarsko društvo Deteljica Gorenja vas in Društvo klekljaric Koroške.

Klekljarica: Iva Sobočan, konec 20. oziroma začetek 21. stoletja
Avtor/avtorica vzorca: ni podatka
Tehnika: polpremet, slepi ris, platno s predeljenim risom po sredini in postrani, motiv granatnega jabolka
Foto: Aleš Kacin

Lace maker: Iva Sobočan, end of the 20th and the beginning of the 21st century
Author of the pattern: N/R
Technique: half stitch, narrow cloth stitch, cloth stitch with divided tape in the middle and on the sides
a motif of pomegranates
Photo: Aleš Kacin

Bobbin lacemaking under the independent Republic of Slovenia (since 1991 to the present day)

*Marica Albreht: "Many older women said to me
they would not consider it worth living if it was not for bobbin lacemaking.
For me, bobbin lacemaking means everything.
A day without making bobbin lace would be a lost day."¹²⁹*

¹²⁹ Rant, Dan brez punklja izgubljen, p. 15.

When Slovenia gained independence in 1991, interest in Slovenia's heritage and consequently in bobbin lacemaking increased as well. The company A. Primožič 1888 reopened, which in the House of Bobbin Lace A. Primožič 1888 gallery in Žiri promotes the bobbin lacemaking tradition both at home and abroad.¹³⁰ It was Milica Primožič who tirelessly ran the company/gallery for decades (1951–2020).

Nowadays, the people from Žiri do bobbin lacemaking more for their own fun than for selling it. Wanting to get together and perfect their bobbin lacemaking skills, lace makers founded the Cvetke Žiri Lacemaking Society at the initiative and thanks to the donation of the family of Mirna Logar.¹³¹ The Society organises field trips for their members and the latter are willing to participate with the Žiri Lacemaking School in various intergenerational projects.¹³²

Since 2007, the Society has been promoting its work at the Slovene Lacemaking Days in Žiri and elsewhere, and at independent exhibitions held by the members of the Society themselves. Other lacemaking societies from Slovenia and abroad are also invited.

For the Slovene Lacemaking Days, the members of the Society select a different topic each year which is then presented in the form of lace at the show. One of the most high-profile shows was Europe in Lace for which the flags and national coats of arms of all EU Member States were made from bobbin lace by the members of the Society. The Europe in Lace show was first introduced at the 4th Slovene Lacemaking Days in Žiri in 2010 and was then exhibited in numerous towns both in Slovenia and Europe.¹³³

To celebrate the International Year of Forests they prepared the show Trees in Lace at the initiative of the Slovenian Forestry Institute. They made twelve different sorts of trees, their leaves and fruits from bobbin lace for the show. The lace was displayed at the 5th Slovene Lacemaking Days in Žiri in 2011.¹³⁴

Members of the Society enjoyed addressing topics from the history of bobbin lacemaking in Slovenia and local bobbin lacemaking heritage. They made lace based on the patterns of NCI Ljubljana and the Art Trade School in Ljubljana as well as based on patterns made by local sketch artists – Frančiška Giacomelli, married name Gantar, and Janez Oblak. Their choice of topics and the lace they

make undoubtedly astonish both amateurs and connoisseurs of bobbin lace at the annual Slovene Lacemaking Days.

Members of the Cvetke Žiri Lacemaking Society also participate in international projects. Together with lace makers from Slovenia, Croatia and Italy, they made an altar cloth for the Church of Mary Help of Christians in Brezje. The Žiri lace makers made more than 50 of the 669 lace pieces the altar cloth is made up of.¹³⁵ Lace makers from Žiri also decided to participate in the project of making the altar cloth for the Sanctuary of Our Lady of Lourdes in France. Apart from lace makers from Slovenia, Croatia and Italy, lace makers from France, Austria, Germany, Slovakia, Malta, New Zealand, Japan and Argentina also participated in the project.¹³⁶

In 2010, the lacemaking societies of the Škofja Loka region, Cvetke Žiri, Deteljica Gorenja vas and the Železniki Tourist Society, founded the Lace of the Land of Kranjska brand.¹³⁷

The Žiri Lacemaking School also continues its work. After Slovenia gained independence, it was Marica Albreht who continued to teach at the School, which she did until she retired in 1997. Mojca Poljanec assisted her for a few years. After she retired, Branka Grošelj took her place and still teaches at the school. Mojca Kavčič assisted her for one year.¹³⁸

During the aforementioned time, the Žiri Lacemaking School celebrated its 100th anniversary and the 110th anniversary of its uninterrupted operation. To mark 100 years of the Žiri Lacemaking School (in 2006) a rich monograph entitled *Bele stezice v vrtincih življenja* was published. The monograph comprises Marija Stanonik's depiction of lace in Slovene literature, Tadej Primožič's historical development of lacemaking in Žiri and Franc Temelj's photos of hundreds of bobbin lace pieces.

Marking 110 years of its existence (2016), the school launched a project entitled Living the Lace. The aim of the project was to present Žiri lace as a daily companion of the Žiri people, intertwined between tradition and modernity.

Students selected the legends of Žiri based on which Vida Kejžar drew patterns. Then they made bobbin lace based on these patterns under the watchful eye of experienced lace makers.

The Žiri Lacemaking School, which is attended by 140 students, has an important role in passing the Slovene lacemaking heritage to younger generations. Apart from teaching traditional lacemaking techniques, the teacher Branka Grošelj complements the curricula with contemporary digital techniques and intergenerational cooperation. In 2019, she and Petra Cankar prepared the Handbook of Lacemaking I for their students. The handbook comprises the patterns sketched in accordance with the international colour code system. Students regularly participate at shows and tourist events with their products and often win top places in domestic and international competitions.¹³⁹

The Cvetke Lacemaking Society from Žiri and the Žiri Lacemaking School are also among the knowledge and skills flagships of the Slovene Bobbin Lace Making unit which is entered in the Register of Intangible Cultural Heritage of Slovenia (2015).¹⁴⁰ With Slovene Bobbin Lacemaking being entered into the register of intangible heritage, the authors of bobbin lace patterns and lace makers received confirmation and recognition ranking them alongside Idrija lace.

Slovene and Žiri lacemaking received its **biggest accolade** when *Slovene Bobbin Lacemaking* was included in the **UNESCO Representative list of the Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2018**. This is an important recognition and an obligation for all organisations and individuals who pursue the activity of bobbin lacemaking professionally to continue with their endeavours, as well as to thousands of anonymous lace makers who have kept the skill of lacemaking alive for centuries owing to the need for survival and their love for lace.

¹³⁰ Primožič, Podjetje A. Primožič in klekljana čipka, p. 53.

¹³¹ Mlinar et al., Sprehod skozi 10 let, p. 3.

¹³² Albreht, Ustvarjajmo skupaj, p. 5.

¹³³ Mlinar et al., Sprehod skozi 10 let, pp. 28–31.

¹³⁴ Ibid, pp. 34, 79.

¹³⁵ Mlinar et al., Sprehod skozi 10 let, p. 58.

¹³⁶ Zupan, Tanja idr., Klekljan oltarni prt za Lurd, p. 67.

¹³⁷ Mlinar et al., Sprehod skozi 10 let, p. 32.

¹³⁸ Primožič, Klekljana čipka na Žirovskem, p. 62.

¹³⁹ Grošelj, Cankar, Klekljarski priročnik 1, 2019, p. 9.

¹⁴⁰ The unit "Slovene Bobbin Lacemaking" is entered in the Register of Slovenia's Intangible Heritage under number EJD 2 – 00040 (24 May 2015). The entities responsible for preserving Slovene Bobbin Lacemaking as intangible heritage are: the Žiri Lacemaking School, Železniki Lacemaking School, Cvetke Žiri Lacemaking Society, Železniki Tourist Society, the lacemaking division, Deteljica Lacemaking Society from Gorenja vas and the Koroška Region Lacemakers' Society.

33

34

35

36

33 - Marica Trček, por. Albreht (1943–2020), je svoje življenje posvetila klekljani čipki. Svoje bogato klekljarsko znanje je kot učiteljica klekljanja več kot 30 let posredovala osnovnošolski mladini. Po upokojitvi je vodila klekljarske krožke za odrasle v Žireh in drugih krajih na Gorenjskem. Bila je prva predsednica novoustanovljenega Klekljarskega društva Cvetke Žiri (2004), ki ga je uspešno vodila vse do leta 2015. Aktivno je sodelovala pri vpisu enote "Klekljanje slovenske čipke" v Register nesnovne kulturne dediščine Slovenije. Za njeno neumorno delo ji je Občina Žiri leta 2020 podelila naziv častne občanke. Hrani KD Cvetke Žiri.

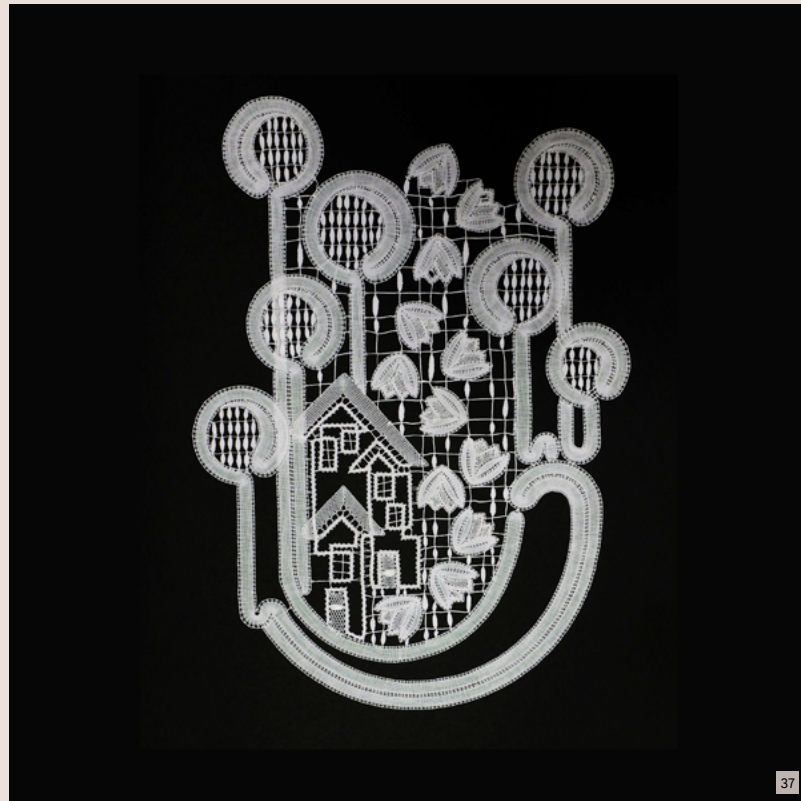
Marica Trček, married name Albreht (1943–2020) dedicated her life to bobbin lace. As a bobbin lacemaking teacher, she passed her rich knowledge about bobbin lacemaking to primary school students for over thirty years. After having retired, she ran bobbin lacemaking workshops for adults in Žiri and other towns in Gorenjska. She was the first president of the newly established Cvetke Žiri Lacemaking Society (2004) which she ran successfully until 2015. She was actively involved in the process of entering the unit "Slovene bobbin lacemaking" into the Register of Intangible Cultural Heritage of Slovenia. In 2020, the Municipality of Žiri bestowed the honorary townspeople award on her for her tireless endeavours. Kept by the Cvetke Žiri Lacemaking Society.

34 - Na Dnevih slovenske kulture leta 2013 je KD Cvetke Žiri v Pragi na Češkem predstavilo klekljarske izdelke, ki so nastali v projektih Evropa v čipki, Drevesa v čipki in Čipke dežele Kranjske. Hrani KD Cvetke Žiri.

At the Slovene Culture Days which took place in Prague (Czech Republic) in 2013, the Cvetke Žiri Lacemaking Society presented the bobbin lace products created in the framework of the following projects: Europe in Lace, Trees in Lace and Lace of Carniola. Kept by the Cvetke Žiri Lacemaking Society.

35, 36 - Skupna klekljanja članic KD Cvetke Žiri potekajo v zimskem času. Klekljanje dreves, njihovih plodov in listov je zahtevalo veliko klekljarskega znanja in časa. Hrani KD Cvetke Žiri.

Making trees and their fruits and leaves out of lace requires considerable lacemaking skills and time. Kept by the Cvetke Žiri Lacemaking Society.

37

38

39

41

39 - Žirovci se radi pošalijo na svoj račun.¹⁴¹

The Žiri people like to make jokes about themselves.¹⁴¹ "The accused, why did you hit the tourist?", "He said: 'What beautiful Idrija lace.'"

40 - Logotip Registra nesnovne kulturne dediščine Slovenije.

A logo of the Register of the Intangible Cultural Heritage of Slovenia.

37 - Živeti čipko je slogan, ki so ga za projekt ob 110-letnici neprekinjenega delovanja izbrali v Čipkarski šoli Žiri. Hrani Čipkarska šola Žiri.

Living the lace is a catchphrase selected by the Žiri Lacemaking School to mark the 100th anniversary of its uninterrupted existence. Kept by the Žiri Lacemaking School.

38 - Učenci Čipkarske šole Žiri z učiteljico Branko Grošelj v šolskem letu 2021/22. Hrani Čipkarska šola Žiri.

The students of the Žiri Lacemaking School with their teacher Branka Grošelj, 2021/22. Kept by the Žiri Lacemaking School.

41 - Klekljarice na sprejemu na Ministrstvu za kulturo RS po vpisu Klekljanja čipk v Sloveniji na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva leta 2018. Hrani KD Cvetke Žiri.

Lace makers during the reception at the Ministry of Culture of the Republic of Slovenia after the inclusion of Lacemaking in Slovenia on the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2018. Kept by the Cvetke Žiri Lacemaking Society.

¹⁴¹ Iztok Sitar, Štiri žirovske posebnosti. Žirovski občasnik 2000, št. 30, str. 90. / Iztok Sitar, Štiri žirovske posebnosti. Žirovski občasnik 2000, no. 30, p. 90.

42 - Tončka Stanonik. Hrani Tončka Stanonik.
Tončka Stanonik. Kept by Tončka Stanonik.

43

43 - Manca Ahlin. Hrani Manca Ahlin.
Manca Ahlin. Kept by Manca Ahlin.

44

44 - Urh Sobočan z babico Ivo Sobočan. Hrani KD
Cvetke Žiri.
Urh Sobočan with his grandmother Iva Sobočan. Kept by
the Cvetke Žiri Lacemaking Society.

Klekljana čipka je prestopila prag tradicionalnih rokodelskih veščin in stopila tudi v svet slovenske literature in sodobne umetnosti

Tončka Stanonik je čipki našla mesto v svojem bogatem pisateljskem opusu, ki obsega tudi pravljice in kratko prozo (Podobe iz čipkarske preje, Lučka na klekljarskih počitnicah, Pravljica o klekljarici Polonci idr.). Z njo je žirovsko klekljanje povzdignila v slovensko literaturo, saj je njeno literarno delo doživelo priznanje s sprejemom v Društvo slovenskih pisateljev leta 2010.¹⁴²

Na podlagi njenih del je Ljudmila Bokal pripravila Mali klekljarski slovar iz žirovskih del Tončke Stanonik, ki je izšel leta 2013 in je prvi klekljarski slovar na Slovenskem. V njem je poimensko pojasnjenih 407 klekljarskih izrazov, ki so v večini omenjeni v delih pisateljice Tončke Stanonik.

Čipka z oblikovalcema Manco Ahlin in Urhom Sobočanom vse bolj stopa v svet sodobne umetnosti, v polje sodobnih vizualnih praks, obenem pa je ohranila čar tradicije, zgodovinskega spomina in narodnega izročila, iz česar se tudi sama ves čas napaja.

¹⁴² Tončka Stanonik, Žirovske stopinje, str. 5–6.

Oblikovanje in izvedba: Manca Ahlin / Naslov: Časovni trak / Foto: Tanja Mlinar

Manca Ahlin: “Časovni trak niza tipične motive čipke na Žirovskem. Različna obdobja in stile čipke predstavljajo kranclnovke s širokim risom, rogljički in ribicami, rastlinski motiv s polpremetom Frančiške Gantar, tradicionalna žirovska cvetka, Primožičevi listki s slepim risom ter sodobna rožica s sukanim risom, ki se izteka v neznano prihodnost. Kakor je čipkarstvo vpeto v žirovski prostor, se časovni trak iz skoraj osemsto metrov konopljine vrvi vpenja v stavbo žirovske stare šole.”

Designed and made by: Manca Ahlin / Title: Timeline / Photo: Tanja Mlinar

Manca Ahlin: “The lace titled Timeline features the lace motifs typical of the Žiri area. Various periods and styles of lace are represented by the “kranclnovke” broad tape lace, “rogljički” (crescents) and leaf tallies, the plant motif with Frančiška Gantar’s half-stitch, the traditional Žiri blossom, Primožič’s leaves with the blind cloth stitch and the contemporary flower with the double stitch, which ends in an unknown future. Much like lacemaking is an ingrained part of the Žiri area, the Timeline lace made of almost eight hundred metres of hemp rope is embedded in the building that houses the old school.”

Bobbin lace has gone beyond traditional and handicraft skills and also entered the world of Slovene literature and contemporary art

The lace has also made its way into Tončka Stanonik’s rich collection of works which, among others, comprises fairy tales and short stories (Podobe iz čipkarske preje, Lučka na klekljarskih počitnicah, Pravljica o klekljarici Polonci idr.). This way the Žiri lacemaking tradition made its way into Slovene literature as her work became recognised when she became a member of the Slovene Writer’s Association in 2010.¹⁴³

Based on her works, Ljudmila Bokal prepared the Small Dictionary of Lacemaking from the Žiri Works of Tončka Stanonik which was published in 2013 and is the first dictionary of its kind in Slovenia. The Dictionary comprises explanations of 407 terms from the field of lacemaking, the large majority of which are mentioned in the works of Tončka Stanonik.

Designers Manca Ahlin and Urh Sobočan have taken the lace into the realm of modern art, to the field of contemporary visual practices, while simultaneously preserving the charm of tradition, historical memory and national tradition from which it keeps drawing inspiration.

¹⁴³ Tončka Stanonik, *Žirovske stopinje*, p. 5–6.

45 - Hayden Hotel, Chelsea, New York, 2014, foto: Manca Ahlin. / Hayden Hotel, Chelsea, New York, 2014, photo: Manca Ahlin

46 - Navzkrižja dilem, Kostanjevica na Krki, 2021, razstava v tandemu z Aleksijem Kobalom, foto: Manca Ahlin. / Navzkrižja dilem (Dilemmas Crisscrossed), Kostanjevica na Krki, 2021, exhibition together with Aleksij Kobal, photo: Manca Ahlin.

47 - Om Mani, Hunterdon Art Museum, Clinton, New Jersey, 2018, foto: Manca Ahlin. / Om Mani, Hunterdon Art Museum, Clinton, New Jersey, 2018, photo: Manca Ahlin.

Manca Ahlin

Rojena 1977 v Žireh.

Born in 1977 in Žiri.

2004 - Fakulteta za arhitekturo, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.

Faculty of Architecture, University of Ljubljana, Ljubljana.

2007 - Metropolis – magisterij iz arhitekture in urbane kulture, Barcelona, Španija.

Metropolis – Master's in Architecture and Urban Culture, Barcelona, Spain.

Arhitektka Manca Ahlin je po zaključenem študiju v Ljubljani opravila še magisterij iz arhitekture in urbane kulture v Barceloni. Klekljanja se je naučila v svojem domačem okolju, v Žireh. Pri svojem ustvarjalnem delu povezuje tradicionalna znanja klekljarstva z digitalnimi tehnologijami, zlasti z računalniškim 3D modeliranjem, ki ji omogoča eksperimentiranje z najrazličnejšimi materiali in oblikami. Tako kombinira tradicionalno obrt in sodobne računalniške metode za oblikovanje ambientalno umetniških intervencij, nakita in umetniških instalacij, kar ji je prineslo širšo mednarodno prepoznavnost.¹⁴⁴

After having completed her studies in Ljubljana, the architect Manca Ahlin got her Master's in Architecture and Urban Culture in Barcelona. She learned how to make bobbin lace in her home town of Žiri. Her creative work connects traditional lacemaking skills with digital technologies, with computer-assisted 3D modelling in particular, which allow her to experiment with a variety of materials and shapes. This way she combines the traditional handicraft with contemporary computer-assisted design methods of ambient artistic interventions, jewellery and artistic installations which have won her international acclaim.¹⁴⁴

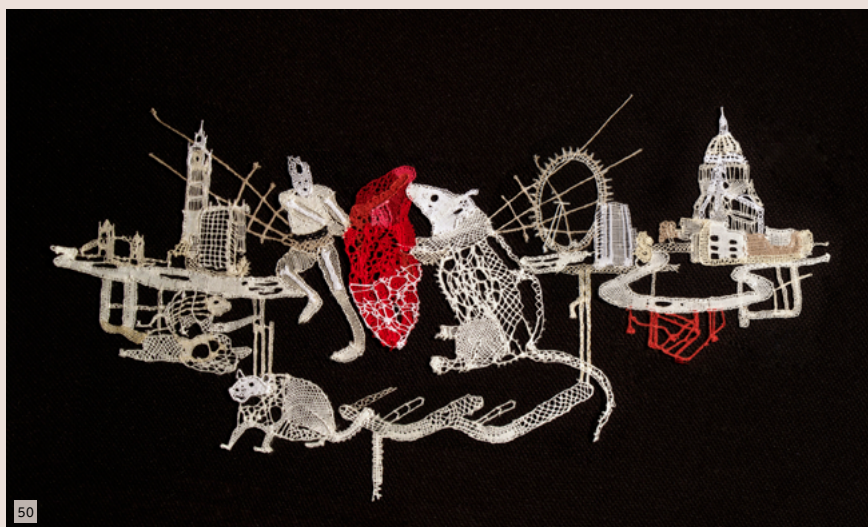
¹⁴⁴ Sterle Vurnik, Vmesni prostor, str. 32–33 in str. 84–85. / Sterle Vurnik, Vmesni prostor, pp. 32–33 and pp. 84–85.

48

49

50

51

48 - Poti. Digitalna ilustracija: Urh Sobočan, naklekljala: Iva Sobočan. Hrani Loški muzej Škofja Loka. Paths. Digital illustration: Urh Sobočan, lace maker: Iva Sobočan. Kept by the Škofja Loka Museum.

49 - Ples. Digitalna ilustracija: Urh Sobočan, naklekljala: Iva Sobočan. Hrani Loški muzej Škofja Loka. Dance. Digital illustration: Urh Sobočan, lace maker: Iva Sobočan. Kept by the Škofja Loka Museum.

50 - Boj. Digitalna ilustracija: Urh Sobočan, naklekljala: Iva Sobočan. Hrani Loški muzej Škofja Loka. Fight. Digital illustration: Urh Sobočan, lace maker: Iva Sobočan. Kept by the Škofja Loka Museum.

51 - Vojna I. Digitalna ilustracija: Urh Sobočan, naklekljala: Iva Sobočan. Hrani Loški muzej Škofja Loka. War I. Digital illustration: Urh Sobočan, lace maker: Iva Sobočan. Kept by the Škofja Loka Museum.

Urh Sobočan

Rojen 1979 v Ljubljani.
Born in 1979 in Ljubljana.

2007 – Magistriral iz smeri Vizualne komunikacije na Central St. Martins College of Art and Design v Londonu.
Master's in Visual Communication at Central Saint Martins College of Art and Design in London.

Urh Sobočan je po zaključku študija na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje magistriral še iz smeri Vizualne komunikacije na Central St. Martins College of Art and Design v Londonu. V projektu "Vrnitev" je svoje umetniške zasnove ustvaril s sodobno digitalno ilustracijo, ki jih je po njegovih predlogah naklekljala njegova babica Iva Sobočan iz Žirov. Rdeča nit avtorjevega dela je simbolna vez z babico, družino, domom, domovino in slovansko mitologijo v Zahodnem svetu.¹⁴⁵

After having completed his studies at the Faculty of Academy of Fine Arts and Design, Urh Sobočan also got Master's in Visual Communication at Central Saint Martins College of Art and Design in London. In the framework of his project "Coming Back" he created his artistic designs with contemporary digital illustrations which were woven by his grandmother Iva Sobočan from Žiri following his templates. The main theme of the author's work is a symbolic connection with his grandmother, family, home, homeland and Slavic mythology in the western world.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Sterle Vurnik, Vmesni prostor, str. 56–57 in str. 99–100. / Sterle Vurnik, Vmesni prostor, pp. 56–57 and pp. 99–100.

Orodja, ki jih klekljarica potrebuje pri svojem delu

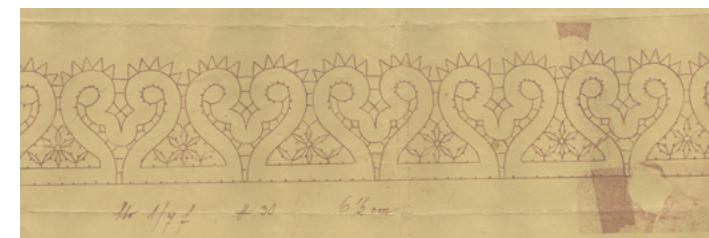
“Čipka je dobro narejena, če je čista, dobro posukana in zategovana, in ko jo primeš v roko, mora biti trda in krhka. Če je taka, mora stati pokonci, če jo vzdigneš.”¹⁴⁶

¹⁴⁶ Stanonik, Čipkarstvo v Žirovski kotlini, str. 189.

Lanen sukanec ali “cvirn”. Pred drugo svetovno vojno so ga uvažali iz Češke in Nemčije, po letu 1945 pa iz Belgije. Njegova debelina je odvisna od namena uporabe čipke. Danes klekljarice uporabljajo predvsem kakovostne bombažne sukance.

Linen thread called “cvirn”. Before World War II it was imported from the Czech Republic and Germany. Since 1945, it has been imported from Belgium. Its thickness depends on the dedicated purpose of the lace. Nowadays, lace makers mainly use quality cotton threads.

Vzorec ali “papirc”, “muštr”, “mudl” je na papir narisan vzorec za čipko. Preden ga je klekljarica pripela z bucikami na blazino, ga je premazala s klejem, da je bil obstojnejši.

The pattern, also called a “papirc”, “muštr” or “mudl”, is a pattern for lace sketched on a piece of paper. Before fixing it on the pillow using pins, lace makers would coat it with glue to make more resilient.

“Klekljne nasukat”. Včasih so na klekljne navile sukanec s pomočjo motovila in kolovrata. Na motovilo ali “matavil” so navile štreno sukanca, s katerega je tekla nit na klekelj, vpet v kolovrat. Kasneje so začele uporabljati male kolovrate na ročni “pogon”, danes imajo električne.

“Winding bobbins”. In the past, the thread was wound onto the bobbins by means of a reeling device and a spinning wheel. Lace makers wound the thread onto the reeling device. The thread then ran from the reeling device to the bobbin fixed in the spinning wheel. With time they started using a manually driven spinning wheel. Nowadays, they use electric ones.

Klekelj je nekakšna tuljava pa tudi utež in držalo, na katerem je navita nit. Za različne čipke uporabljamo različno velike kleklje. Struženi so iz suhega češpljevega, hruškovega, češnjevca, javorjevega ali bukovega lesa. Na Slovenskem sta razširjeni dve obliki: klekelj s topo in klekelj z ostro konico. Slednji se je uveljavil na Gorenjskem in v Polhograjskem hribovju.

A bobbin is a sort of a coil as well as a weight and a handle with thread wound around it. Bobbins of different sizes are used to make different lace. They are made of dry plum, pear, cherry, maple or beech wood. In Slovenia there are two prevalent shapes: blunt and pointed bobbins. The latter gained its ground in the Gorenjska region and the Polhov Gradec Dolomites.

Tools required by lace makers

“The lace is made well when it is clean, well twisted and tightened, and when held in one’s hand, it has to be solid and fragile at the same time. If it is as described it must remain in an upward position when lifted.”¹⁴⁷

¹⁴⁷ Stanonik, Čipkarstvo v Žirovski kotlini, p. 189.

Za klekljanje čipk potrebujemo blazino, “poušter” ali “punkl”. Ima obliko pravilnega ali nepravilnega valja in je napolnjen z žaganjem. Njegova velikost in oblika sta odvisna od oblike čipke. Blazina je položena v pleteno košarico, imenovano jerbas, ki mora biti tako velika, da blazina lepo sede vanjo. Nekateri pa jih polagajo v lesene podstavke, zaboje, ki so na ožjih stranicah izrezani, da blazine lepo sedejo vanje. Pravijo jim “(š)kadrčki”.

To make lace we also need a pillow, “poušter” or “punkl”. The pillow has the shape of regular or irregular cylinder and is filled with sawdust. Its size and shape depend on the shape of the lace. The pillow is placed in a wicker basket called a “jerbas”, which has to be big enough for the pillow to fit nicely into it. Some place them in wooden stands or cases which are cut along the narrow sides so the pillow sits nicely in it. They are called “(š)kadrčki”.

V klekljarski pribor sodijo tudi bucike ali “knuafce”, s katerimi so pripeti vzorci in čipke na blazino. Bucike so različno debele, tanjše so za tanjši sukanec, debelejša pa za debelejšega. Zatikajo jih v “poušterčke”, napolnjene z lasmi ali žaganjem, lahko pa jih shranjujejo v škatlicah. Če čez poletje niso klekljale, so bucike shranile v koruzno moko, da niso zarjavele.

Pins known as “knuafce” are also among the lacemaking tools. They are used to fix the pattern onto the pillow. They differ according to their thickness; the finer ones are for finer thread and the thicker ones are for thicker thread. Lace makers stick them in pin cushions filled with hair or sawdust or they keep them in small boxes. If no lacemaking was done during summer, they kept the pins in corn flower to protect them against rust.

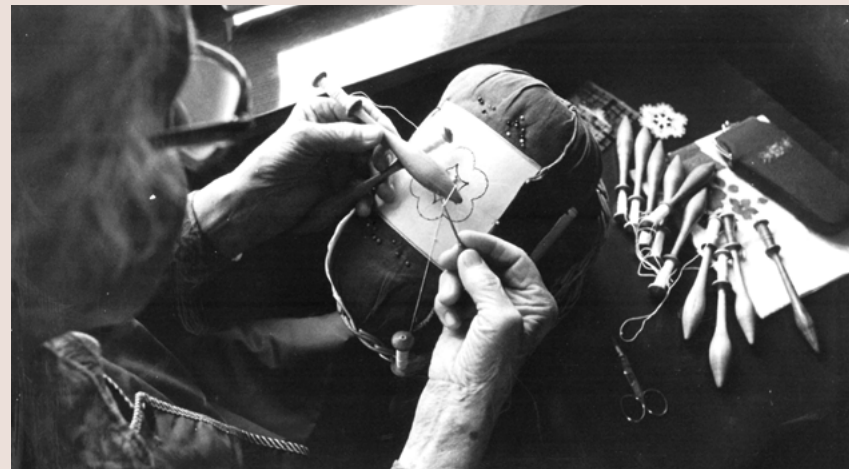
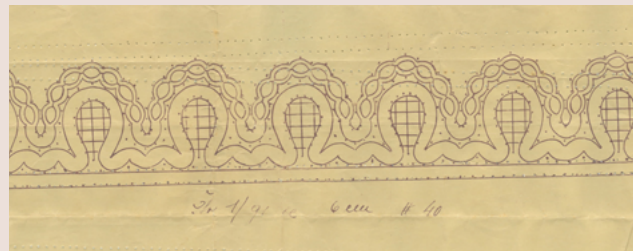
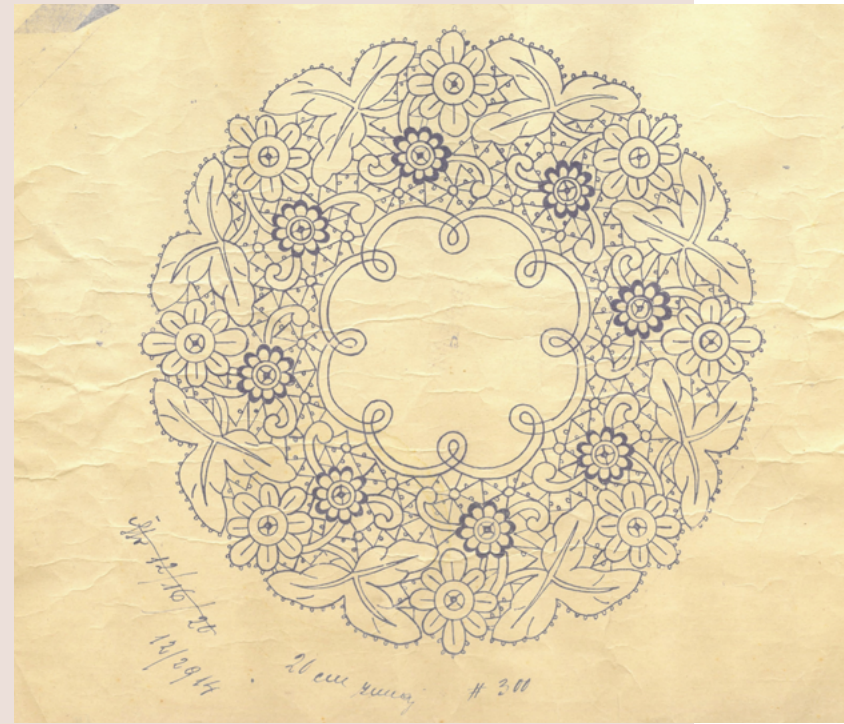
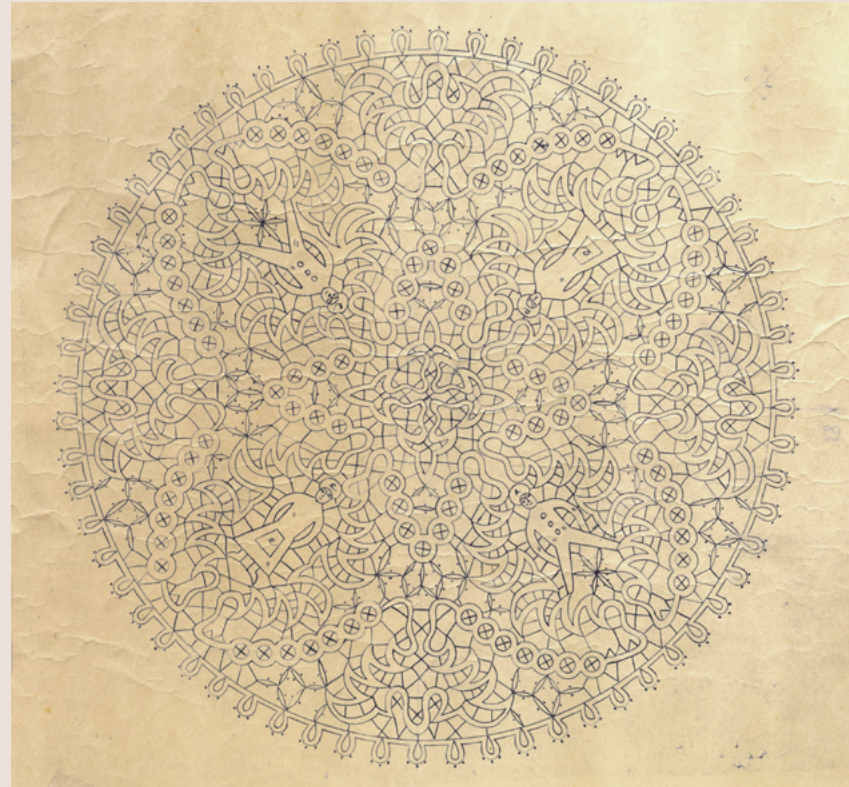
Kvačka ali “jehtarca”, “hinknabl”, “haknabl”, “klunčk”. Z njo “jehtajo” tako, da kljunček kvačke prime za sukanec in ga potegne skozi zanko. Zanko/pentljo prime klekljarica z levo roko, skozi potegne klekelj in zategne.

A crochet hook also known as a “jehtarca”, “hinknabl”, “haknabl”, or “klunčk”. The crochet hook is used to grab the thread and pull it through the loop. The lace maker would then hold the loop with her left hand, pull the bobbin through it and tighten it.

Škarje, “škarice” uporabljajo za striženje niti in vozlov.¹⁴⁸

Scissors or “škarice” are used to cut thread or tangles.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Stanonik, Čipkarstvo v Žirovski kotlini, str. 181–189. / Stanonik, Čipkarstvo v Žirovski kotlini, p. 181–189.

Posnetki klekljarskih trenutkov

Lacemaking moments caught on tape

Čipkarska šola Žiri
Žiri Lacemaking School

Hiša klekljanih čipk A. Primožič 1888
House of Bobbin Lace A. Primožič
1888

Klekljarsko društvo Cvetke Žiri
Cvetke Žiri Lacemaking Society

Klekljanje pri družini Stanonik, p. d.
pri Kolišar v Žireh
Lacemaking at the Stanonik family,
familiarily known as *pri Kolišar* in Žiri

Marica Trček, por. Albreht
(1943–2020)
Marica Trček, married name
Albreht (1943–2020)

Sukanje niti modernih umetnikov
(Manca Ahlin, Urh Sobočan)
Lace in contemporary art
(Manca Ahlin, Urh Sobočan)

Literatura / Bibliography

- **Albreht**, Marica: Čipkarska šola včeraj in danes. Žiri – leto 1906–1996. V: *90 let Čipkarske šole v Žireh, Žiri*: Turistično društvo Žiri, 1996, str. 2–4.
- **Albreht**, Marica: *Ustvarjamo skupaj, Žiri*: KD Cvetke Žiri, 2018, str. 5–45.
- **Božič**, Leopold: Žiri. V: *Loško okrajno glavarstvo*, Postojna: R. Šeber, 1889, str. 98–105.
- **Ferle**, Mojca: Ljubljana in razvoj klekljane čipke na Slovenskem. V: *Idrijska čipka, z nitjo pisana zgodovina*, Idrija: Mestni muzej Idrija, 2012, str. 138–151.
- **Ferle**, Mojca: Klekljana čipka, enim drobiž, drugim prestiž. V: *Čipka, enim drobiž, drugim prestiž*, Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane, 2016, str. 52–95.
- **Ferle**, Mojca: Stari vzorci, nove čipke. Vzorci DOZ Ljubljana. V: *Stari vzorci, nove čipke*, Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane, 2020, str. 9–23.
- **Gnezda**, Mirjam: O zgodovini idrijske čipke. V: *Idrijska čipka in njeno mesto med evropskimi čipkami*, Idrija: Občina Idrija, 2006, str. 8–11.
- **Grošelj**, Branka; **Cankar**, Petra: *Klekljarski priročnik 1*. Žiri: Čipkarska šola Žiri, 2019, str. 4–50.
- **Ilešič**, Svetozar: Škofjeloško hribovje: geografski opis Poljanske in Selške doline. V: *Geografski vestnik XIV*, Ljubljana: Zveza geografskih društev Slovenije, 1938, str. 48–98.
- **Lipovšek**, Marijan: *Čudovite gore*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1985, str. 5–159.
- **Iz starih časov**. Iz žirovske šolske kronike (1817–1887). V: *Žirovski občasnik 9–10*, Žiri: DPD Svoboda Žiri (Literarna sekcija), 1985, str. 175–187.
- **Jovan**, Janko: Domači obrti na Kranjskem. VI. Čipkarstvo. V: *Dom in svet*, 1903, str. 750–753.
- **Kokalj**, Marija; **Peternel**, Barbara: *100 let Čipkarske šole v Žireh*. Žiri: Občina Žiri, Osnovna šola Žiri, str. 3–71.
- **Kopač**, Milan: Žirovski horuk v nove čase. Razvoj občine in gospodarskih družb v Žireh od 1945 do 1961. Ljubljana: Pegaz International, 2019, str. 17–132.
- **Kos**, dr. Peter: Denar. V: *Enciklopedija Slovenije 2 Ce/Ed*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988, str. 227–231.
- **Lapajne**, Vida: Iz zgodovine idrijskih čipk. V: *Slovenska žena*, 1926, str. 267–273.
- **Miklavčič**, Milena: Manca Ahlin, žirovska arhitektka v New Yorku. Ko postane iskanje smisel. V: *Žirovski občasnik 42*, Žiri: DPD Svoboda Žiri (Literarna sekcija) in Muzejsko društvo Žiri, str. 45–56.
- **Mlinar**, Tanja; **Tomažič**, Zlatka: *Sprehod skozi 10 let*. Žiri: Klekljarsko društvo Cvetke Žiri, Žiri, 2014, str. 1–84.
- **Naglič**, Miha: Kdo je kdo na žirovskem, nekoč in danes? Leopoldina Pelhan, nepozabna učiteljica klekljanja. V: *Žirovski občasnik 28*, Žiri: DPD Svoboda Žiri (Literarna sekcija) in Muzejsko društvo Žiri, str. 32.
- **Naglič**, Miha: Pisateljica med slovenskimi klekljaricami. V: *Gorenjski glas*, GG Plus, 1. 12. 2016, str. 1–4.
- **Naglič**, Peter: Na žirovskem nekoč. V: *Žirovski občasnik 42*, Žiri: DPD Svoboda Žiri (Literarna sekcija) in Muzejsko društvo Žiri, 2021, str. 88–110.
- **Pelhan - Klemenčič**, Neža: Spomini. V: *Klekljanje na žirovskem. Raste naše drevo*, Žiri: Osnovna šola Žiri, 1991, str. 56.
- **Primožič**, Tadeja: Klekljana čipka na žirovskem. V: *Bele stezice v vrtincih življenja. Ob praznovanju stoletnice (1906–2006) Čipkarske šole v Žireh poklanja svojim klekljaricam Občina Žiri*, Žiri: Pegaz International, 2006, str. 47–74.
- **Primožič**, Tadeja: Podjetje A. Primožič in klekljana čipka. V: *17. svetovni čipkarski kongres OI DFA – zbornik predavanj*, Ljubljana: Ustanova OI DFA kongres Slovenija 2016, 2016, str. 50–55.
- **Račič**, Božo: Slovensko čipkarstvo s posebnim ozirom na škofjeloško območje. V: *Loški razgledi 15*, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1968, str. 123–139.
- **Rogelj Škafer**, Bojana: Upodobljene sledi narodne identitete. Zbirka risanih zapisov učencev Otona Grebenca v Slovenskem etnografskem muzeju. Ethnologica. Dissertationes 1. Ljubljana, 2011.
- **Rus Marinko**, Petra: Klekljanje kot vir zasluzka na Idrijskem v 20. stoletju. V: *Idrijska čipka, z nitjo pisana zgodovina, Idrija: Mestni muzej Idrija, 2012, str. 200–217*.
- **Stang**, Marianne: Vpliv Osrednjega čipkarskega tečaja na Dunaju na Čipkarsko šolo v Idriji. V: *Idrijska čipka in njeno mesto med evropskimi čipkami*, Idrija: Pegaz International, 2006, str. 38–45.

- **Stanonik**, Marija: Čipkarstvo v žirovski kotlini. V: *Loški razgledi 17*, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1970, str. 180–196.
- **Starle Vurnik**, Barbara: Vmesni prostor. V: *Vmesni prostor*, Škofja Loka: Loški muzej Škofja Loka, 2016, str. 9–69 in 83–103.
- **Šega**, Judita: Trgovci s čipkami pred prvo svetovno vojno in po njej. V: *Loški razgledi 43*, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1996, str. 74–82.
- **Temelj**, Franc: Odslikave pridnih rok. V: *Bele stezice v vrtincih življenja. Ob praznovanju stoletnice (1906–2006) Čipkarske šole v Žireh poklanja svojim klekljaricam Občina Žiri*, Žiri: Pegaz International, 2006, slike 1–100.
- **Trček**, Mojca: S “širokim risom” klekljarstva po poti težkega zasluzka. V: *Selo pri Žireh: Selo-Sela-Sele*, Selo pri Žireh: Odbor za 5. srečanje Selo-Sela-Sele, 2001, str. 38–42.
- **Valencič**, Vlado: Žitna trgovina na Kranjskem in ljubljanske žitne cene od srede 17. stoletja do prve svetovne vojne. V: *Razprave 4*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1977, str. 453.
- **Zupan**, Tatjana; **Oblak**, Tanja; **Zupan**, Uroš: *Klekljan oltarni prt za Lurd*. Ljubljana: samozaložba, 2012, str. 4–78.

Viri / Sources

Arhivski viri / Archival sources

- Arhiv Republike Slovenije: SI AS 448, Zbornica TOI, 206, 1916–1920, Čipkarstvo.
- Arhiv Slovenskega šolskega muzeja: Šolski list_mapa_4.
- Arhiv Slovenskega šolskega muzeja: Poročilo o Čipkarski šoli Žiri, 17. in 18. marca 1949, str. 3.
- Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki: SI_ZAL_ŠKL/0031, Uprava za dohodke pri ObLo Žiri (1951–1962), t. e. 3, a. e. 35.
- Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Idriji: SI_ZAL_IDR/00219, Čipka Idrija, t. e. 13, a. e. 181; bilance 1956–1962.
- Status animarum, družinska knjiga Župnije Žiri.

Časopisni viri / Newspaper sources

- Slovenske klekljarice. V: *Tedenske slike*, priloga Domovini, leto IV, 19. 7. 1928, št. 29, prva stran.
- Napredek naših ženskih domačih obrtov. V: *Ilustrirani Slovenec*, letnik 6, št. 13, 30. 3. 1930, str. 100–101.
- Čipkarski festival bo 7. sept. v Žireh. V: *Gorenjski glas*, letnik 5, št. 36, 30. 8. 1952, prva stran.
- Obiščite čipkarski festival v Žireh. V: *Slovenski poročevalec*, števec 212, 7. september 1952, str. 5.
- Rant, Mateja: Dan brez punklja izgubljen. Marica Albreht. V: *Gorenjski glas*, leto 73, št. 57, 17. 7. 2020, str. 15.
- Sitar, Iztok: Štiri žirovske posebnosti. V: *Žirovski občasnik*, 2000, št. 30, str. 90.
- Stanonik, Tončka. V: *Obrazi slovenskih pokrajin*, 16. 9. 2021, str. 1–4.
- Tončka Stanonik – na predlog Muzejskega društva Žiri, za svoja leposlovna dela, v katerih je klekljanje na žirovskem umestila v slovensko književnost, in za 30-letno jezikovno urejanje domoznanskega zbornika *Žirovski občasnik*. V: *Žirovske stopinje*. Glasilo Občine Žiri, september 2015, str. 5–6.

Internetni viri / Online sources

- Cena pšenice v posameznih letih: https://www.stat.si/doc/letopis/1964/1964_21.pdf, str. 350.
- Kranjski deželni zbor. Pridobljeno 30. 3. 2022 na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Kranjski_de%C5%BEelni_zbor.
- <https://www.metropolitan.si/moda/manca-ahlin-arhitektka-in-oblikovalka-ki-ji-je-s-cipko-uspelo-navdusiti-new-york/>
- <http://bienaleneodvisneilustracije.com/2009/slo/main.php?content=authors&subcontent=58&subsubcontent=2>

Ustni viri / Oral sources

- Kristina Slabe, klekljarica in hčerka risarke vzorcev Frančiške Giacomelli, por. Gantar (1905–1990).

Klekljane čipke, “špice” na Žirovskem

Bobbin Lace, “špice” in the Žiri Region

Izdal in založil / Published: Občina Žiri, 2022

Zanj / Represented by: Gregor Mlinar, Olga Vončina

Avtorica besedila / Text by: Mojca Šifrer Bulovec, Loški muzej Škofja Loka

Predgovor / Preface: Olga Vončina

Jezikovni pregled / Slovene language editor: Reci piši, prevajanje in lektoriranje, Tjaša Benedičič, s. p.

Prevod besedila / Translation: Reci piši, prevajanje in lektoriranje, Tjaša Benedičič, s. p.

Pregled besedila / Proof-reading: Branka Gradišar

Fotografije / Photographs:

Čipkarska šola Žiri / *Žiri Lacemaking School*

Klekljarsko društvo Cvetke Žiri / *Cvetke Žiri Lacemaking Society*

Muzejsko društvo Žiri / *Žiri Museum Society*

Arhiv Republike Slovenije / *Archives of the Republic of Slovenia*

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki / *Historical Archive of Ljubljana, Unit in Škofja Loka*

Loški muzej Škofja Loka / *Škofja Loka Museum*

Slovenski šolski muzej / *Slovenian School Museum*

Muzej za arhitekturo in oblikovanje / *Museum of Architecture and Design*

Oddelek za geografijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani / *Department of Geography at the Faculty of Arts in Ljubljana*

Zasebni arhivi / *Private archives:* Kristina Slabe, Ada Uršič, Marija Tratnik, družina Alfonza Zajca in družina Jožeta Žaklja

Avtorske fotografije / *Copyright photos by:* Manca Ahlin, Aleš Kacin, Tanja Mlinar

Produkcija / Production:

Studio D. K. pictures, (Hiša klekljanih čipk A. Primožič 1888, Čipkarska šola Žiri, Marica Trček, por. Albreht (1943–2020), Klekljanje pri družini

Stanonik, p. d. pri Kolišar v Žireh, Klekljarsko društvo Cvetke Žiri)

Arsmedia, d. o. o., (Sukanje niti modernih umetnikov, Manca Ahlin in Urh Sobočan, odlomki iz dokumentarnega filma)

Grafično oblikovanje / Graphic design: MILA JERA, ilustracija in oblikovanje, Jerca Šink, s.p.

Tisk / Printed by: MEDIUM, design, grafični inženiring, tisk, d.o.o.

Naklada / Copies: 600

Strokovna pomoč pri pripravi kataloga / Expert assistance with the preparation of the catalog: Mojca Ferle, Tanja Mlinar, Rok Klemenčič, Branka Grošelj

Katalog so finančno podprli / Catalog is financially supported by:

Projekt sofinancirata Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija v okviru Programa razvoja podeželja 2014-2020. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Za vsebino je odgovorna Občina Žiri.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

746.21(497.4Žiri)(091)

ŠIFRER Bulovec, Mojca

Klekljane čipke, “špice” na Žirovskem = Bobbin lace, “špice” in the Žiri region / [avtorica besedila Mojca Šifrer Bulovec ; predgovor Olga Vončina ; prevod besedila Reci piši ; fotografije Čipkarska šola Žiri ... et al.]. - Žiri : Občina, 2022

ISBN 978-961-96074-0-4

COBISS.SI-ID 130800387

